

Dnesek

ROČNÍK I

V PRAZE 24. ŘÍJNA 1946

ZA Kčs 3.50

Rozkol v české kultuře?

FERDINAND PEROUTKA

Slovák odpovídá Čechovi

JURAJ CHOCHOL

Problémy dvouletky

JIŘÍ HEJDA

Ústecký případ

MICHAL MAREŠ

Umění a příkazy

JAN MACHOŇ

Atom v parlamentě

DR JIŘÍ ALTER

Kritika dvouletky — 84 zákonů - a co víc? — V zákulisí dvouletky — Instituce a lidé, čili: kdo zvítězí — Lidová byrokracie — Záhady kolem amerického úvěru — Jedna z bolestí — Řečnictví a řečnění — Rytířství do politického života — Bitva o Indii — Vztít hůl a řezat! čili co není ve statutu pedagogických fakult — Není možno mlčet... — O prostějovském případě — Komunista z pohraničí — Uveřejňovat či neuveřejňovat bilance? — Poznámky k mému případu

KANCELÁŘSKÝ NÁBYTEK

psací stoly, registratury, stolký pod stroj,
skříně a ostatní kancelářské potřeby dodá

KAREL HÁJEK, PRAHA I,

RYTÍŘSKÁ 26.

Telefon 267-24.

Dům dobrého vína

u 12 Apoštolů

Praha II, Václavské nám. č. 38, Rokoko

Naše doba

nezávislá, nadstranická revue pro vědu, umění a život so-
ciální, redigovaná J. Mackem

ZAHAJUJE NOVÝ ROČNÍK

Na požádání zašleme číslo na ukázkou

Půletní předplatné 51 Kčs. Přihlášky nových odběratelů
přijímá každý knihkupec nebo přímo

LAICHTEROVO NAKLADATELSTVÍ

V PRAZE XII, U Riegrových sadů 4.

M

Vítězslav Nezval

U

SBOHEM A ŠÁTEČEK

Cena I. májové literární soutěže,

státní cena za lyriku 1934

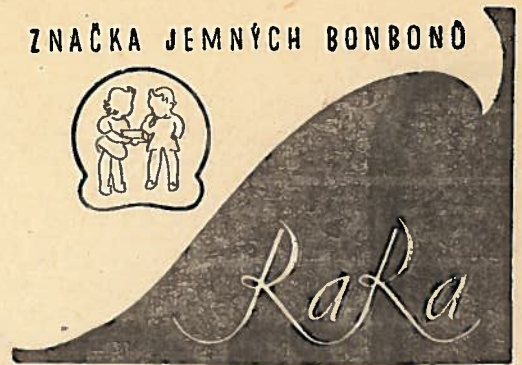
Brožovaný výtisk 57 Kčs

U všech knihkupců

4. vydání

Fr. Borový

ZNAČKA JEMNÝCH BONBONŮ

OBSAH DNEŠKA Č. 30: FERDINAND PEROUTKA: Pomoc! — TOM DRIBERG: Černí a bílí. — DOC DE FRANTIŠEK BĚHOUNEK: Obrana proti atomové puně. — MICHAL MAREŠ: Odhalování zločinu je zločin, jeho zamlčování otnost. — KAREL TARARA: Strany a dvoletka. — MORAVUS: Česko-slovenská pozorování. — Jak poslouchají? — Jednostrannosti. — Iniciativa, kompetence a potence. — Odborníci, hrubé a čisté platy — ... a bude jeden světa pán ... — Popravený a byrokracie. — Dokument. — Přibývá nás? — Po olomouckém procesu. — Olomoucký proces a Svaz osvobozených vězňů. — Hospodářství a slušné chování. — Profesorské stesky. — Nevábná a učoušená Plzeň?

Dnesek

řídí Ferd. Peroutka

VDÁVÁ SDRUŽENÍ KULTURNÍCH ORGANISACÍ

VYCHÁZÍ TÝDNĚ VE ČTVRTEK

REDAKCE A ADMINISTRACE PRAHA I, NÁRODNÍ TR. 9

Telefon číslo 890-51 až 54. — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622. — Nevyžádané rukopisy se nevracejí. — Předplatné na rok Kčs 168.—, na půl roku Kčs 84.—, na čtvrt roku Kčs 42.—, jednotlivá čísla Kčs 3.50. — Dohledací pošt. úřad Praha 26. — Odpovědný redaktor Ed. Valenta. — Tiskárna Melantrich, Praha II, Václavské náměstí 38

Rozkol v české kultuře?

V Praze byla založena Kulturní obec (jejíž manifest otisklo „Rudé právo“), za týden na to byl založen Kulturní svaz (jehož manifest otisklo „Právo lidu“ a „Svobodné slovo“). Tato rozdílná přichylnost novin k tomu nebo onomu manifestu vyplývá z toho, že pod první se vesměs podepsali kulturní pracovníci, hlásící se tak nebo onak ke komunistické straně, kdežto pod druhý se podepsali spisovatelé, umělci a vědci, kteří patří k sociálním demokratům, národním socialistům nebo neuznali vůbec za vhodné ozřejmit své sympatie k jedné ze čtyř politických stran.

Nelze říci, že vznik hned dvou kulturních středisek najednou udělal na veřejnost dobrý dojem. Jak jini mají se vychovávat k spolupráci, když kulturní pracovníci sami sebe k spolupráci vychovat nedovedou? Skupina mladých kulturních činitelů vydala projev, v němž starším trpce vytyká tento příklad tříštění a naznačuje, že se od nich chce učit dobrému, ne však zlému.

Ovšem, že toto tříštění jest zbytečné, ovšem, že to není dobrý příklad. Jestliže se štěpí kultura na dvě fronty, jak by se ještě horlivěji, ještě chtivěji a nesmiřitelněji neměla štěpit politika? Spíše by z kultury do politiky mělo vanout duchem jednoty. Opravdu není „nepřekonatelné propasti“. Čteme-li oba manifesty, shledáme, že jest tu dosti široká základna, na níž by se bylo možno dohodnout: socialismus, demokracie, humanita. Vše ostatní jsou — nebo mají být — odstíny. Nepřevládne-li duch sektářství, musí se podařit spojit, co tu bylo rozdvojeno.

K tomu cíli je však nejdříve nutno mluvit upřímně. Dohoda nejlépe vzniká tam, kde si lidé říkají pravdu. Chyba nebude napravena, jestliže lidé se bojí říci, že se stala chyba. Většina článků, která byla napsána o tomto zatímním rozkolu v české kultuře, působí takovým dojmem, že by se chtělo rozestat pozvánky: přijďte se podívat na tanec mezi vejci. A přece nic není možno pochopit, nikam není možno dospět, nepřízná-li se na začátku všech úvah, že se stala chyba, jaká se nemá stávat.

Poněvadž se musíme držet konkrétního příkladu, držme se článku p. E. F. Buriana, jež napsal do „Kulturní politiky“. Článek tento začíná: „Jaký je tu tak radikální rozdíl, abychom v Československu pro to měli dvě organizace, které jsou s to rozrušit jednotu našeho národního kulturního života? ... Nikde nevidím takové zásadní rozdíly, které by mohly dělit kulturní pracovníky na dvě organizace“. A končí: „Prohlášení Kulturního svazu byl bych nepodepsal, protože mám jiné mínění o tvůrčí svobodě v Československé republice, než má Kulturní svaz, protože se mně dokonale kryje mé sociální prostředí s mou tvůrčí svobodou.“ Jestliže někdo píše článek, jehož účelem jest poučit jiné lidi, tu jest nutno klásti na něj minimální požadavek, aby dovedl v myslí udržet souvislost mezi začátkem a koncem svého článku a aby na konci nevyvracel, co na začátku tvrdí. Logické schéma projevu p. Buriana jest toto: mezi programem Kulturní

obce a Kulturního svazu není radikálních rozdílů, ale já, který jsem podepsal prohlášení Kulturní obce bych prohlášení Kulturního svazu nepodepsal, poně vadž mám jiný názor na svobodu tvorby, Neznámo jaká jest to logická figura. Každý čtenář p. Buriana va článku jest přirozeností rozumu puzen, aby řekl je-li tomu tak, neptej se jiných, jaký jest radikální rozdíl; ptej se sám sebe; musíš to vědět, vždyť bys by nepodepsal. Srozumitelnější a upřímnější, než takticky foukat z jedné úst studené i teplé a než svádět čtenáře, aby posuzovali logiku takového myšlenkového postupu: my se sice shodujeme, ale já nechci s vámi mít nic společného — by bylo uveřejnit buď jen začátek nebo jen konec článku. V tomto druhém případě by stačilo říci: radikální rozdíl jest v tom, že mám různá mínění o tvůrčí svobodě v Československé republice.

To by vyplývalo z článku p. Buriana, ale jest pochybnost, zda by tím byl vystižen vlastní důvod, proč místo k založení jedné kulturní organizace došlo k založení dvou. Organizátoři Kulturní obce se dopustil hned v začátcích chyby, a ničemu neprospěje tato chyba zamlčovat, neboť jedině přes její nápravu a přes reformu psychologie, z níž vyplynula, lze dospět k sjednocení. Je nutno chybu odvolat a omluvit, je-li možno. Jednoho dne vydali organizátoři Kulturní obce svolání, v němž si činí nárok na reprezentaci české kultury, a na vedení všech kulturních pracovníků. Na svolání nebyl podepsán nikdo, kdo, jak již bylo řečeno, se nehlásí v nějaké formě ke komunistické straně; nikdo jiný nebyl ani pozván mezi organizátory nikoho z organizátorů nenapadlo se znepokojit, že možná jsou také jini na světě; jsme tu my, příslušníci jednoho směru, a to stačí pro reprezentaci celé české kultury. Jaký jest rozdíl mezi tímto postupem a dík tátém? Je-li něco totalita, tedy toto: my sami před stavujeme českou kulturu; ničeho jiného a nikoho jiného už není třeba.

Stalo se tedy, že pouhá část kulturních pracovníků si osobila právo zastupovat celou kulturu (a někteří lidé si nyní lámou hlavu hlubokými úvahami, proč potom vznikl ještě také Kulturní svaz). To jest ta chyba v základech. A není-li to chyba, nechť někdo povstane a vezme na sebe odpovědnost říci, že bylo správné tak si počínat. V tom faktu, že pak ještě vznikl také Kulturní svaz, není ovšem záhad, nýbrž jest to nejpřirozenější reakce. Jest to prostě upozornění: odpusťte, ale i jini jsou na světě ... Nebo, řekněte upřímně: co zbývalo ostatním? Sklopit hlavu a zavzdychat? Vznik Svazu byl vynucený tah. Kdybychom to chtěli říci drsně: byl to reflexivní pohyb toho, kdo byl přepaden.

Zvláštní analýzy by zasluhovala nálada, z níž takové události vznikají. Jaká jest to zvláštní nálada, kdy člověka ani nenapadá, že vedle něho existují tak jini? Jaké má jméno ve vědecké psychologii? Něco jest snad možno objasnit opět článkem p. Buriana. Článek končí: „Mně se dokonale kryje mé sociální prostředí s mou tvůrčí svobodou.“ To je možno ro

zumně rozebrat. O tom, že p. Burian má důvody být spokojen, není pochyby, vzpomene-li, že mu po návratu bylo dáno k dispozici hned pět divadel. Ale úvaha o obecné kulturní situaci nemůže vycházet od postavení protežovaných. Také ten fakt, že p. Burian na rozdíl od jiných může si vydávat svůj časopis, dostav k tomu povolení pro jakýsi Kruh svých přátel, nemůže nic podstatného povědět o celkové situaci v našem tisku. Tento fakt by jen tenkrát měl obecný význam, kdyby každý, komu se podaří sestavit nějaký kruh svých přátel, dostal právo vydávat časopis. Takto jest to osamocená hrozinka v černém chlebě.

Pan Burian tedy říká: má sociální prostředí, má tvůrčí svoboda... Jak dlouho bude v tomto případě trvat, než se slova m ů j, m á, m é začnou psát s velkým M? Je známo, že „Já, dříve drceno absolutismem, zasedá na stolec a chtělo by drtit jiné“. Slova m ů j, m á, m é nepatří do debaty tak závažné. To, co se děje našemu drahocennému Já, nemá povahu obecného argumentu. Má-li někdo privilegia, nechť se z nich raduje a je tiše. Kdyby p. Burian vskutku zamýšlel uvádět svůj případ pro osvětlení celkových poměrů v naší kultuře, bylo by to nesympatické využití zásady, která sama o sobě jest sympatická: jeden za všechny, všichni za jednoho.

Odrhňeme zraky od fascinující osoby p. Buriana, kde zřejmě „mé sociální prostředí souhlasí s mou tvůrčí svobodou“, a pohlédněme na osoby jiné, kde tato harmonie není tak jista. Panu Burianovi jest dosti záhadno, jak jest možno mluvit jako o problému o svobodě kulturní tvorby a o tom, že má být uchráněna „všeho násilí duchovního a fyzického“. Na příklad však onomu profesoru filosofie, který napsal článek o idealistické filosofii a jemuž pak bylo napsáno, že mu dělníci z továren přijdou pod okna ho probudit, to jistě není tak záhadno. Ústřední kulturní reprezentace musí být vytvořena pro toho, kdo dostal pět divadel, i pro toho, na něž pro článek je posílán dav. Také takové případy třeba řešit, ne jen případ p. Buriana.

Tak přicházejíce k slovu svoboda, dostáváme se snad k druhému důvodu, proč vznikly dvě kulturní organizace místo jedné. Každý kulturní pracovník u nás ví, že svoboda duchovní tvorby jest velké thema, které hýbe myslmi, hlavně od té doby, co v Rusku došlo k zákroku proti některým spisovatelům. Nestačí soukromě říkat, že naše poměry jsou jiné. Bylo bolestně pocíteno, že provolání Kulturní obce tento problém pomínulo, zdálo se, že je povinností kulturních pracovníků ne mlčet, nýbrž vyjádřit se o této hlavní podmínce jejich tvorby, a proto bylo v tomto bodě provolání Obce doplněno provoláním Svazu.

Za všech však okolností předem je možno říci, kdy jsou oprávněny naděje na jednotu kulturních pracovníků a kdy by nebyly oprávněny. Čím méně bude kultura podléhat aktuální politice politických stran, tím spíše se dospěje k jednotě. A naopak. Kultura se většinou štěpí na dva tábory ne pro své vlastní otázky a starosti, nýbrž pro příliš těsnou souvislost s denní stranickou politikou. Často se stává, že politický sekretář posílá kulturního pracovníka jako předbojovníka do šarvátky, kterou zamýšlí svést, a leckterý spisovatel nebo umělec svoluje vystupovat ne jako představitel své vlastní tvorivosti, nýbrž jako emisař, a jeho řeč je plna skrytých úmyslů. Kdyby se stalo

zvykem, že kultura přijímá příkazy a úkoly od stranické politiky, pak by ovšem nebyla dříve naděje na jednotu kulturních pracovníků, dokud nebude naděje na jednotu politických stran — což je odsunutí na nějaký rok v příštím tisíciletí. Jestliže však kultura se zbaví pokušení stávat se nástrojem, jestliže bude hledat a řešit své vlastní úkoly, pak dosti brzy se přirozeně dospěje k sjednocení.

Z manifestu Kulturní obce si zřejmě udělalo svou záležitost „Rudé právo“. Z manifestu Kulturního svazu mělo velkou chuť udělat svou věc zase „Svobodné slovo“, ozdobivši patheticky na první stránce a na prvním místě tento manifest obrázky lyr, masek, knih a snad i geniů. Takovou nádheru politický orgán zřídka dodává zadarmo. Je třeba říci, že to podpisovatelům manifestu Kulturního svazu nebylo milé. K jednotě kulturních pracovníků jistě dojde, bude-li se to řešiti bez účasti nebo dokonce bez vedení jak „Rudého práva“, tak „Svobodného slova“.

Ferdinand Peroutka

poznámky

Kritika dvouletky

»Vláda může nařízeními činiti opatření nutná ke splnění úkolů dvouletého plánu, pokud k nim není třeba nového zákona«. Tak zní politicky nejzávažnější část vládního návrhu zákona o dvouletce — paragraf 16, článek 1. Dva měsíce bojů o samu podstatu naší demokracie — a hle, 18 slov, jež pečetí vítězství parlamentu. Spor o zmocnění pro dvouletku byl spolu se sporem o to, kdo vypracuje ústavu, hlavním klíčem o zákonodárné moci sněmovny. Nyní již není obav o osud našeho parlamentarismu.

Všechny parlamenty na světě, pokud mají plná práva, opírají se o moc dávající zákony a o moc kontrolovat jejich provádění. První právo bez druhého je jako voják beze zbraní. Proto třeba hledat ve vládním návrhu o dvouletce nezbytný doplněk paragrafu 16. Je tam? Je: »Ústavodárné Národní shromáždění zvolí podle zásady poměrného zastoupení 36členný výbor pro kontrolu provádění dvouletého plánu. Vláda je povinna podávat ústavodárnému Národnímu shromáždění zprávy o provádění a plnění dvouletého plánu, a to pravidelně každého čtvrt roku, nebo kdykoliv o to požádá výbor.« Tak zní paragraf 14. Proč bylo tolik obav? Protože v původním návrhu, tak jak vyšel z ústřední plánovací komise, těchto několik slov chybělo. Na otázku: plánování nebo demokracie byla konečně dána jasná odpověď: plánování i demokracie.

Na konci důvodové zprávy, uveřejněné zároveň se zákonem, je několik závažných vět: »Vzhledem k tomu, že úspěch dvouletky závisí na zvýšených výkonech všech druhů podnikání (znárodněného, soukromého, družstevního) a na vzájemné jejich spolupráci, vkládá se do tohoto zákona... i zásada jejich plné rovnoprávnosti...; všem třem druhům podnikání se ukládají stejné povinnosti, i požívají stejných práv.« Zásada tato je vyjádřena paragrafem 15. Není novum v komplexu zásad našeho státu — byla obsažena již v košickém programu. Proč pokládali někteří za nutné znovu jí vyslovit? Asi měli pocit, že u některých úřadů zásada tato upadla v zapomnění.

Mezi nejkratšími paragrafy návrhu zákona o dvouletce je desátý: »Za hraniční obchod bude organizován a řízen tak, aby se zabezpečilo plnění úkolů stanovených dvouletým plánem. Podrobnosti upraví vláda nařízením.« Z toho je snad lépe, než z čeho jiného vidět, jak rámcový je celý zákon. V důvodové zprávě se praví, že zahraniční obchod je vždycky výsledkem jednání dvou partnerů, z nichž toliko jeden je v našem hospodářství a tudíž pod vlivem naší domácí politiky. A dále se uznává, že výroba přepychových výrobků, jako broušeného skla, mohla by se zdát zbytečnou pro dvouletku, avšak je pro zaplacení dovozu stej-

ně důležitá, jako těžba uhlí pro výrobní plán. I na formulaci této zásady měl snad vliv nezávislý tisk; bylo-li tomu tak, pak je jeho vítězství tady jen poloviční: v zásadě se výrobnímu průmyslu přiznává rovnoprávnost — v praxi však se teprve ukáže, zda na př. 15.000 pracovních sil, jež má dostat navíc průmysl sklářský, bude dáno včas a v potřebné jakosti. Takových konkrétních otázek se vyskytne při plnění rámce ještě velmi mnoho — i bude třeba bdělosti jak ve sněmovně tak v tisku, aby se z té naší omezené hromádky surovin i té nikoliv nevyčerpatelné pracovní síly přidělovalo spravedlivě — jen podle přísných měřítek hospodářské nezbytnosti.

«Číslo, odpovídající potřebě dalších pracujících pro jednotlivá hospodářská odvětví, jsou pouze odhady, které bude třeba při plánovacích pracích dále přezkoumávat.» Hle, ústřední plánovací komise tu plně potvrzuje stanovisko nezávislého tisku a doslovně vyvrací mnohokrát opakovaná tvrzení tisku závislého, že statistická čísla jsou «úplně přesná» — vyjma desetín a setin.

«Nastane-li podstatná změna v předpokladech... nebo jiné závažné úkoly, může vláda... úkoly a opatření k provedení dvouletého plánu nově upravit nařízením.» Tady, v 3. článku paragrafu 16, si vláda vyhrazuje právo měnit dvouletku. Možnou plně souhlasit, i když se to bude dít bez předběžného souhlasu sněmovny. Pružnost plánování je tím umožněna. A sněmovna může práva svá uplatnit ihned — prostě tím, že si včas vyzádá zprávu. Touto úpravou si vláda zachovala účinný nástroj k rychlému přizpůsobování situaci — aniž odhala sněmovně její nástroje. Řešení toto je možno označiti slovem »moudré«.

Karel Taraba

84 zákonů — a co víc?

V nedělní »Lidové demokracii« vyšlo významné upozornění: K provedení dvouletky je třeba 84 předloh zákonů. Resorty na nich pracují; ještě na podzim je začnou chrlít. Některé bude možno vydat ve formě vládního nařízení, jiné budou předloženy sněmovně. Budou to zákony, na něž nedočkavě čekají celé stavy nebo kruhy a od jejichž vydání v mnohem oboru počte tak říkajíc letopočet. Toto tvrzení není jen tak do větru; napsal je jeden z našich nejlepších hospodářských publicistů, člen ústřední plánovací komise inž. Vojtěch Mixa. Jmenuje celou řadu osnov — vyšly ve vládním prohlášení z 16. července. Vedle těchto 84 osnov pracují resorty ještě na mnoha jiných, často stejně závažných, jež s dvouletkou přímo nesouvisí. Mixa dokazuje, že dnešní sněmovna má opravdu poslání. Na předsednictvo sněmovny čeká mimořádná funkce organizační, »aby se sněmovna nezadýchala«.

Souhlasíme. Sněmovna bojovala statečně o svá práva. Zároveň třeba přiznat jak ústřední plánovací komisi, tak i byrokracii, že pracovaly s nebyvalou rychlostí. Sněmovna má dnes všechny předpoklady, aby vyplnila zdárné úkoly většího rozsahu i dosahu, než měl snad kterýkoliv z jejích předchůdců. Mixův výčet ještě není úplný. »Seznam poslanců«, vydaný archívem Národního shromáždění v září t. r., obsahuje 21 sněmovních výborů. K nim přistoupí výbor pro kontrolu provádění dvouletky a výbor ústavní (rovněž 36 členů). Již práce na ústavě by stačily ústavodárné shromáždění plně zaměstnat. Avšak připravuje se i úsporná a kontrolní komise, která bude bdít nad stále rostoucími výdaji státního aparátu. Úkol to nad jiné významný — vzpomeňme jen, jak za války probáhl obdobný výbor všechna ministerstva Spojených států. Jména všech členů byla postrachem ministrů i vedoucích úředníků, a předseda výboru se stal tak slavným, že ho sám Roosevelt přijal za svého zástupce; jmenuje se Harry S. Truman.

Avšak ani tady poslání naší sněmovny nekončí. Během přelíčení s olomouckým advokátem dr. Pospíšilem se objevily věci tak závažné z naší bezpečnostní služby, že tu vstval pro sněmovnu úkol nový: vyšetřit pravdu!

Karel Taraba

V zákulisí dvouletky

O Ústřední plánovací komisi nebylo téměř vůbec slyšet po celých dvanáct týdnů její práce. Občasná komuniké nebo rozhovory s generálním sekretářem Hospodářské rady byly vlastně jen suchým výčtem pořadů schůzí, ale o průběhu jednání se veřejnost nedověděla takřka nic.

Skoro nikdo nevěděl, kde vlastně Ústřední plánovací komise zasedá, a mnohé snad ještě dnes udiví, že tento brains-trust pro dvouletý plán seděl na křeslech ministrů v zasedací síni vlády. — Také o intenzitě práce se čtenáři novin dověděli velmi málo, neboť se to většinou odbylo několika frázemi o umorné nebo dokonce nepřetržité práci. Kdyby se však bylo napsalo, že komise za posledních deset dní své práce zasedala přibližně 170 hodin, bylo by to přesnější a více by to ocenilo výkon jejích členů. Vskutku v délce schůzí tato komise předčila i poslední fázi pařížské konference. Přihlédneme-li ještě k tomu, že každý z členů má na starosti ještě mnohem více věcí než pouze přípravu dvouletky a že práce v Ústřední plánovací komisi byla bezplatná, pak musíme už jen za to být našim šestnácti odborníkům vděční.

Ale jejich zasedání mělo nejen velký význam hospodářský, ale — a to zdůrazňuji — také důležitost politickou. Vždyť zde byli pohromadě příslušníci všech stran — mnozí z nich jsou dokonce jejich poslanci — a přesto se v komisi ani jednou nehlasovalo a všechna usnesení byla jednomyslná. Zamysleme se nad touto skutečností a zeptejme se, zdali to nebylo právě tím, že zde seděli vesměs lidé vzdělání?

Starejme se o to, aby bylo v naší politice více odborníků. Stavme lidi na svá místa. Nahrazujme lidi nevzdělané a politické na vedoucích místech skutečnými vzdělanci a připomeňme si krásnou větu z »Demokracie dnes a zítra«, kde pan prezident praví: »Zabývají se politikou s nároky na význačnější místo vůdcovské bez velmi tuhé intelektuální práce, bez velmi značného vzdělání, bez velmi širokého obsáhnutí všech odvětví politických a sociálních věd, bez speciálních schopností a veliké životní zkušenosti je v moderním životě a v demokratických státech skoro nemožné. Stát a národ bez takových vůdců je prostě špatně veden.« Jiří Jeřábek

Instituce a lidé, čili: kdo zvítězí

Už bylo dosti podnětů k příští ústavě, ale ještě nikoho nezapadlo lámat kopí za myšlenku dvou komor, za myšlenku, aby vedle poslanecké sněmovny byl ještě senát. Senát to prohrál. Nezaručovala mu ústava dosti prav? Měl jich dosti, ale neužil jich. Dal se zatlačit poslaneckou sněmovnou. Byli v senátě špatní lidé? Byli tam jistě lidé, kteří se těšili velké vážnosti: velmi slušní a vzděláni. Ale politikové už s jakousi resignací přijímali, že z poslanecké sněmovny je strana poslala do senátu. Tu a tam si senát zabouřil, ale nebylo mu to mnoho platné. Prohrál. Prohrál tak, že padla i jeho myšlenka. O leccems z příští ústavy se jistě názory rozejdou; sotva však vzplane boj o to, máme-li mít vedle poslanecké sněmovny ještě senát.

Nedávno došlo k diskusi o tom, kdo má připravit osnovu nové ústavy, zda parlament či vláda. Parlament se mohl odvolávat na to, že tento úkol je mu dán, svěřen již jeho názvem: ústavodárné Národní shromáždění. Vláda se mohla odvolávat — mimo jiné — na to, že jako v jiných případech je jejím dobrým právem předložit ústavodárnému Národnímu shromáždění osnovu, tedy i osnovu o ústavě. Diskuse skončila happy-endem, vše zůstalo v mezích diskuse. Pozorovatel měl pocit, že ústavodárné Národní shromáždění svoje stanovisko hned z počátku nehájilo tak zřejmě a jasně, jak k tomu došlo během diskuse.

Ale zůstává ve vzduchu mnohé, co tuto diskusi vyvolalo: poměr parlamentu a vlády. Nejde o to, jak tento poměr vymezi příští ústava. Jde o skutečný, faktický poměr. A parlament, i když je rozhodnuto, že on a ne vláda bude pracovat na osnově příští ústavy, má pocit, že je nějak zatlačován. A on je zatlačován. Je-li v demokracii měřítkem práce a její výsledky, pak každý, kdo váží práci vlády a práci parlamentu, nemůže nevidět, že silně se kloní dolů ta miska, na které napsáno: vláda. Jsou práce, kde jediným měřítkem nemůže být čas. Ale nebylo by neúčelné srovnat, kolik času pohltily ministerské rady a porady, a jak dlouho trvaly porady ústavodárného i prozatímního Národního shromáždění. A nepoměr by byl ještě zřetelnější, kdyby práce vlády a parlamentu byla vážena podle výsledků, podle toho, o čem bylo skutečně rozhodnuto, co bylo projednáno, zařízení, schváleno. Je pravda, že je těžko srovnávat úkoly a výsledky práce sborů, z nichž každý má jiné poslání a pravomoc. Ale skutečností, kterou není s těžko ověřit, jest, že základní vedení republiky zůstává v rukou vlády i tehdy, kdy sešlo se prozatímní i ústavodárné Národní shromáždění.

Ústavodárné Národní shromáždění má možnost si hodně široce vymezit svoji pravomoc. Ale litera ústavy nepomůže, nebude-li naplněna životem. A budeme-li hledat příčiny velmi rozsáhlé práce vlády, najdeme také tu, že to byl a je sbor

lidí, kteří chtějí něco více, než zastupovat svoji stranu. Jistě ji také zastupují, ale jsou jednotlivě i vcelku něčím více, než sborem zástupců několika politických stran. A také síla ústavodárného Národního shromáždění nebude v té důraznosti, s jakou jednotliví poslanci zastupují zájmy svých stran, ale v tom, co dovede udělat nad to. Ve skutečnosti bude mít jen tolik práv, kolik si jich vydobude. Skutečnost, že ze sborů, které představují moc výkonnou a zákonodárnou, podle života a práce je na prvním místě vláda, je jen potvrzením, že na konec nezáleží na institucích a literách, které vymezují jejich práva, ale na lidech, které dovedou instituce naplnit svými úmysly a záměry.

V. G.

Lidová byrokracie

Jsem členem lidového orgánu. Má být v pohraničí vyměněna národní správa nad hostinským podnikem v lázeňském místě.

1. Okresní revisní sbor po dvouměsíčním šetření navrhl přes osidlovací úřad změnu (t. j. doba 1 měsíce) a rada ONV má výměnu provést. Vyžádá proto posudek (ať schopný uchazeč je jen jeden a ten má doporučení osidlovacího úřadu z Prahy a docela i přednostní právo)

2. společenstva hostinských s největším možným urychlením. To ovšem nemá námitky. Spis pak jde na ONV — trvalo to jen týden a je dán

3. živnostenské komisi. V ní navrhne jeden hlasitě mluvící pán vrácení spisu okresnímu revisnímu sboru, neboť výtky dosavadnímu národnímu správci byly jen paušální, bez náležitých zdůvodnění — týden.

4. Okresní revisní sbor znovu rozhodne výměnu a vrať spis s podrobnějším zdůvodněním komisi živnostenské — zase týden.

5. Živnostenská komise přes odpor téhož člena připraví spis ke kladnému vyřízení pro — zase týden —

6. radu ONV, kde živnostenský referent spis stručně přednese, úřední aparát už dekret připravil, ale tentýž pán — v jiných případech to bývá i jiný pán — přijde na to, že MNV se k věci nevyjádřil, a že podle jeho informací je názor MNV odlišný. A spis je odeslán na

7. místní národní výbor, kde bude probírán v živnostenské komisi, pak v radě MNV a poté se vrátí

8. do rady ONV, která o věci už nebude muset rozhodovat, poněvadž uchazeč už toho čekání, slibování, dojíždění, intervencí, telefonování, psaní, shánění dokladů, zbytečného vyhazování peněz měl dost a rozhodl se jinak.

Uplynulo víc než čtvrt roku, navržená změna provedena nebyla, ale zato se udělalo hodně práce:

V revisním sboru 12 členů se tímto případem zabývalo třikrát, strávili nad ním 2 a půl hodiny, t. j. 30 hod.

V živnostenské komisi osmičlenné dvakrát nejméně 1 hodinu, t. j. 8 hodin.

Ve společenstvu hostinských čtvrt hodiny, při 8 členech jsou to 2 hodiny.

Rada ONV jen jednou 5 minut, při 11 členech 55 minut.

Živnostenská komise MNV, pět členů, půl hodiny, t. j. 2 a půl hodiny, MNV, 9 členů, také půl hodiny, t. j. 4 a půl hodiny, t. j. celkem 47 hod. 55 min., nepočítaje v to práci úředníků a ztracený čas uchazeče. Kdyby se uchazeč nevdal, dopadla by věc tak, jak ji navrhl úředník živnostenského oddělení ONV hned před vším tímto lidovým řízením, které ovšem zdaleka není úplné, neboť kromě toho jednalo se o tomto případě ještě v místní a okresní organizaci politické strany, tam první národní správce i uchazeč patřil, byly prováděny intervence obou stran, a župní ba i ústřední sekretariát stran do této věci dopisy zasáhl. Přirozeně, že oba tábory poslaly do místa své důvěrníky, byly tam vyslány i komise a o případě se bude, až se vyskytne nový uchazeč, jednat s vynecháním okresního revisního sboru ve všech instancích ještě jednou, nehledě k tomu, že o tom ještě píše článek a zdržím nevíme kolik čtenářů od jiné práce, redakci a tiskárnu o čas a noviny připravím o kus místa a papíru. Z toho všeho bych si však nic nedělal, kdyby to všechno šlo přistě rychleji a bez tolika instancí, zbytečných řečí a zlobení.

BRK

Záhady kolem amerického úvěru

Ministr financí oznámil v nedávném exposé rozpočtovému výboru, že podle očekávání vlády dostaneme americké úvěry. 17. t. m. zveřejnil světový rozhlas a tisk, že zahraniční úřad Spojených států nařídil nevyplácet Československu zápůjčku 50 milionů dolarů na nákup válečných přebytků a blokovat 40 milionů ze zápůjčky úvěru obchodního, která již byla poskytnuta. Téhož dne podle neúředních zpráv

promluvili v rozpočtovém výboru sněmovny tři jeho členové o tomto rozhodnutí. Výrok národního poslance Neumana byl z blány stenografického záznamu v y m a z á n. Bylo by snad dobré, kdyby řečník svůj názor pronesl znovu v plenu. Výrok druhého poslance nebyl zveřejněn vůbec. I dověděli se novináři jen názor lidovce prof. Chytila, který se »o zprávě, že USA odmítly realizaci úvěru, vyslovil s politováním, avšak s nadějí, že při nepochybných sympatiích amerického národa k nám bude jistě těžkost odstraněna«. Druhou záhadou v této zemi je, které přesné vývoody našeho rozhlasu, tisku a mírové delegace zavadly vládě Spojených států příčinu k zastavení úvěru tak významného. Bylo by jistě dobré, kdyby veřejnost znala příslušné citáty i jejich autory. Nedošlo-li k urážkám, odvolajme se k americké veřejnosti s úplným materiálem.

Třetí záhadou, snad nejzajímavější ze všech, je, zda rozhodnutí zahraničního departementu je počátkem nové politiky Spojených států k zemím jihovýchodní Evropy. Budiž nám dovoleno vyslovit naplno přesvědčení, že ze všech států v jižní a východní Evropě jsme soustavně osvědčovali nejvíce přátelství i věcnosti k Spojeným státům. Máme-li několik přestupků v tisku nebo v rozhlase, pak jiní mají přečiny. V minulém týdnu napsal jeden z nejseriosnějších listů amerických — byla to tuším »New York Herald Tribune« — že rozhodnutí zahraničního departementu, nechť je jakkoli vysvětlování, vzbuzuje dojem, že nejde o sankce jen proti Československu. I tady je třeba jasnosti. Je hodno pozornosti, že místopředsedou Přípravného výboru pro Mezinárodní obchodní konferenci, na jejímž úspěchu Spojeným státům tolik záleží, byl v těchto dnech v Londýně zvolen Čechoslovák. A tímto Čechoslovákem je právě vyslanec dr. Augenthaler, který první musil vyslechnout při své návštěvě zahraničního úřadu ve Washingtoně, že vláda Spojených států uznala za vhodné odmítnout Československu úvěr.

-j-

Jedna z bolestí

Velká krejčovská firma potřebovala krejčího, který by chodil k zákazníkům a zkoušel u nich šaty. Inserovala, inserovala sedmkrát, a nepřihlásil se ani jeden krejčí. I dala firma do novin inserát, že přijme sluhu. Jen jednou dala inserát do novin, a přihlásilo se jí 150 lidí. Mezi nimi bylo sedm krejčů. Z 80 procent ucházeli se o toto místo sluhu lidé mezi 20—30 lety.

A připojme k tomu zprávičku z docela jiného světa; ale spoň zdanlivě: »Nakladatelství Allen & Unwin vydalo H. Bonnetovi knihu, nazvanou »Musí padnout Anglie?«. Vedoucím námětem je tvrzení, že dnešní Anglie je pouze stárnoucí společnost, která se oddává pohodlné, líné lhostejnosti a snaze po bezpečnosti za každou cenu.

Posloucháte-li rozhlas, poznáte také, kolik českých lidí je ochotno jít do pohraničí a dělat tam — vrátěno.

Bude-li jednou psána knížka o české povaze, najde hodně dobrého materiálu také v tom, jaké zaměstnání hledali čeští lidé v pohraničí a jinde, neboť národní povaha se zračí i v tom, čím kdo chce být, jaké zaměstnání je touhou. Velmi rychle bychom obsadili pohraničí českým živlem, kdybychom je mohli obsadit národními správci, vrátnými a sluhou. Ale v pohraničí potřebujeme ještě lidí s jiných zaměstnání a povolání, a proto to tak vázne.

Národní správce! Vrátný! Sluha! Co je tu společného? Představa jakéhosi pohodlí při poměrně nevelké práci. Jistě je mezi národními správci mnoho dobrých, poctivých, pilných lidí, lidí, kteří chtějí dobrý život za dobrou práci. Ale z velké části si to národní správci představovali jinak: sednout k hotovému, být pohodlně živ při nevelké námaze. A podobná je touha být vrátným: jak je to hezké sedět ve vrátnici, dívat se na ty druhé, jak jdou do práce, dívat se, kdo přišel pozdě, starat se o klíče a jiné drobnosti. A touha, být sluhou? Proč je ve státních a jiných úřadech tolik lidí, kteří v továrnách a jinde by si vydělali více, a kteří se spokojí s podřízeným místem zřízence? Stačí jim vědomí, že »jsou pod pensí?«

Být sluhou, vrátným, zřízencem je touhou velmi mnohých, i když vědí, že tato místa nejsou daleko tak dobře placena, jako jiná, která by při dobré vůli jistě dobře zastala. Což znamená, že touha po pohodlí a bezpečnosti za každou cenu vítězí i nad pomyšlením na slušný výdělek, který by ovšem znamenal — více námahy, více myšlení, více rizika. To vše není jen zjev poválečný. Tato touha českého člověka, dostat se někam za zřízence — je už velmi stará. I ta touha, kterou vyjádřil Havlíček slovy: bože, křž jsem policajtem. A po válce je tato touha posilována i snahou odpočinout si

našit si nějaké klidné a bezpečné závěťi, kde se o člověku mnoho neví, kde se o něho nikdo nestará, kde nic nevzrušuje, kde se na lidi nekladou příliš velké nároky.

Má-li Anglie svého kritika a autora, který říká, že Anglie je stárnoucí společnost, která se oddává pohodlné, líné lhostejnosti a snaze po bezpečnosti za každou cenu, našli bychom také u nás dosti zjevů, které se podobají jako vejce vejci zjevům, které vytyká anglický kritik Anglii. Je to důsledek myšlenkové únavy lidstva, které prožilo brzy po sobě dvě světové války, aniž má jistotu, že nepřijde ještě válka třetí. A nebyl i Mnichov v té části, za kterou odpovídali Daladier a Chamberlain, výsledkem pohodlnosti, líné lhostejnosti, touhy po zdání klidu a bezpečnosti za každou cenu, t. j. i za cenu zrady malého, ale oddaného spojence?

Není jednou z největších trampot dnešní doby i to, že ve chvílích, kdy svět by měl přidat do práce, je v duších četných lidí touha dostat se někam do závěťi, do koutěčka, kam by se nedral drsný vzduch? Čím více je změn kolem nás, tím obtížnější je se s nimi vyrovnat, našit jejich příčiny, odhadnout, kam to vše směřuje, kde je asi naše místo. Staré »myslit bolí« platí i zde.

Diagnosa této choroby je velmi obtížná. A ještě obtížnější je její léčení. A přece obojí je potřebné. V. G.

Rečnictví a řečnění

Od let jsou nářky na úpadek řečnického umění. Někteří čekali obrození řečnického umění od rozhlasu, jehož mikrofony, elektronky a zesilovače snímají s řečnicka námahu hlasivek a umožňují, aby se více soustředil na vnitřní přesvědčivost a i tvar svého projevu, to tím spíše, když rozhlas podstatně rozmnožil obec těch, kteří mohou projevu naslouchati. Ale rozhlasem nepřišlo toto obrození řečnického umění; spíše naopak; a velmi často rozhlas jen zesiluje nejen hlas, ale i všechny vady, dutosti a pazvuky řečnických projevů, které zapomínají, že mluvit do mikrofonu, do rozhlasu je něco podstatně jiného — obsahem i formou — než mluvit na schůzi. Bylo by možno úpadek rečnictví vysvětlovat jako přesun, přechod od zdobné oratorické formy k strážlivé věcnosti, od krásného slovního povrchu k jádrné obsahové hutnosti. Ale kdo může dosvědčit, že na veřejných projevech s klesající formou projevu jde nahoru míra s valnými ryzostmi, hodnotou projevu?

Blíže pravdě jsou ti, kteří příčiny úpadku rečnictví hledají také v tom, že mnohý řečník mluví u vědomí, že nemůže nikoho přesvědčit, že nemůže změnit výsledek hlasování, že nemůže prosadit svůj názor, a to proto, že o výsledku nerozhoduje přesvědčivost projevu, nýbrž předchozí či pozdější dohoda politických stran.

Snad úpadek řečnického umění je nápadnější proto, že u nevysokou úroveň jde ruku v ruce hotová inflace projevů. Nedalo by mnoho práce našit projev, na kterém počet řečníků se nebezpečně blíží počtu dvacet. A výsledek? Pravý opak toho, čeho mělo být dosaženo. Nevzniká jen velká ztráta času. Přítomní ztrácejí zájem, odhaňují netrpělivě nebo odevzdaně jen, kolik je ještě řečníků v zásobě a kdy to asi může skončit. Někdy řečníků přibývá i proto, že jejich počet se násobí čtyřmi, to proto, že máme čtyři strany Národní fronty. A tak někdy čtyřikrát slyšíme totéž a jsme nejvíce svědky toho, jak řečníci přece jen se snaží nějak upozornit na to, že to jejich strana myslí s posluchači přece jen nejlépe.

Náprava? Jako noviny nejsou snůškou toho, co den předtím do redakce přišlo, tak i veřejné projevy potřebují nějakou redakci, úpravu všeho, co má být řečeno. Někdy by si mohli pořadatelé uvědomit, že některé z fakt, které mají být na projevu uvedeny, mohou být shrnuty v tištěném letáku. To platí zejména tam, kde se mluví v číslích. Čísla, pronesená z řečnické tribuny, bere ihned vítr; nic neznamenají. Ale hodně povědí, když jsou hezky vytištěna a když je možno je hezky srovnávat. A zejména by měla být uvalena velká přísnost na řečníky, když na projev jsou přítomni čelní představitelé našeho politického a kulturního života. Bývají v rozhlasové přednášce, které ukazují, že i za deset minut toho lze říci velmi mnoho; to tehdy, má-li přednášející co říci a dovede-li to říci.

V dvouletce budeme musít šetřit více, než jsme šetřili až dosud. I časem. A časem možno šetřit rozumnou úpravou našich veřejných projevů. Snad se tak také dostaneme od množství k jakosti. V. G.

Rytířství do politického života

Ve sportovním životě je nepsaným zákonem, že vždy poražený jde blahopřátí svému přemožiteli. To vidíme na závodní dráze jako v boxerském ringu, na hřišti jako na zápasnické hřišce. Měli jsme velkou radost, když po volbě předsedy

ÚNS nezvolený kandidát poslanec J. David prvý blahopřál svému protikandidátu poslanci A. Zápotockému. Šlo o bojovné hlasování a z tohoto vyšel vítězně druhý kandidát, kterému se dostalo projevu přání od poraženého. Přál bychom si v zájmu republiky a našeho národa, aby těch bojových hlasování bylo co nejméně, aby se stalo pravidlem našeho postupu to druhé hlasování, kdy vítězství bylo dosaženo jednotným postupem a kdy blahopřála celá Národní fronta a ne poražený protikandidát. A přál bychom si, aby všechna ta blahopřání a stisky rukou byly projevem srdce, jako při sportovním zápou, kdy vítězí a novému rekordmanu jde prvý stisknout ruku dosavadní majitel rekordů. A radostně, jak jen sportovec umí a zná. Před druhou světovou válkou prošel na našich plátcích americký film, ve kterém hlavní hrdina přijíždí z USA do Anglie studovat do Oxfordu. Při sportovním zápou získá svému mužstvu vítězství nedovoleným způsobem. Očekává pochvalu a nadšení, ale jeho kamarádi neprojevují nejen radost, ale dokonce nelibost nad takto dosaženým vítězstvím. On pochopí, že nelze mít radost z úspěchu za každou cenu, že radost z vítězství může být projevna jen, bylo-li docleno fair play. A této cesty musíme používat i v životě politickém, máme-li mít radost z dosažených úspěchů. Bude to velkým obohacením našeho života. K. D.

politika

Slovák odpovídá Čechovi

Vel'avážený pán redaktor!

Rád mám smelé, chlapské slovo. Keď sa chcem politicky najesť, kúpim si »Dnešek«. V ňom je úprimná snaha mravne vychovať dnešného človeka a otvorene riešiť problémy dneška, medzi nimi i problém československý. (Tu nezáleží na tom, či s čiarokou, alebo bez čiarok.) Píšete jasne, otvorene, nezakuklene, srozumiteľne. Vždy Vám dám za pravdu, mám s Vami »tichý súhlas«, vždy ma ňobnete do hlavy, alebo do srdca. Oblúbil som si Vás ešte vtedy, kým ste mali svoje neprekrstené statočné meno »Přítomnost«.

Predstavim sa Vám. Cez moje ruky prešlo okolo 50 čsl. vlastencov do zahraničného odboja. Hranicu som mal predo dvermi, nuž som ich aj sám previedol do Maďarska. Ak z nich niektorý žije, ozve sa po prečítaní týchto riadkov a povie Vám, čo znamenala pre neho evanjelická fara v Tomášovciach. Preto som to robil? Preto, alebo v najtajnejších záhyboch mojej duše a môjho srdca mám tri základné politicko-národné zásady:

1. Neohraničenú vernosť k slovenskému národu. (Teším se z každého jeho menovite morálneho pokroku a smútim nad každým jeho úpadkom. Smútil som od r. 1938, keď tento národ upadal mravne, a smútim aj dnes. Lebo veď stará zásada »Qui proficit in literis et deficit in moribus, plus deficit quam proficit« je ešte aj dnes aktuálnou.)

2. Nekompromisnú oddanosť vlastenectva k drahej ČSR. (Neviem si ani predstaviť, žeby Slovensko mohlo patriť k inému štátnemu útvaru než k ČSR. Slovensko není tak veľké, že by mohlo v strednej Európe tvoriť »samostatný štát«, a není zase tak malé, žeby sa v ČSR ztratilo. Keby patrilo k Poľsku alebo Rusku, tu by zapadlo, ale v spoločnom štáte s nie veľkým národom českým sa môže uplatniť a »vyžiť«.)

a po 3. ustavičnú túžbu pro sbratrení všetkých Slovanov. (Nič mi v tom neprekáža, že náš najväčší brat SSSR stavia na dialektickom materializme, i keď s ním nesúhlasím, lebo verím, že pravoslávizmus vyjde očistený a silný. Rusko najde si svoju hlbavú dušu ešte raz v Dostojevskom a Tolstom. Vtedy, keď raz príde na lámanie chleba, keď raz príde k atomovej vojne — Boh nás od nej uchová — Slovania musia byť po kope, ak nechcú padnúť pádom veľkým.)

V znamení týchto mojích zásad nech mi je dovolené reagovať na niektoré úvahy značky »Moravus« pod záhlavím »Česko-slovenské pozorování«, uverejnené v »Dnešku«. Ne reagujem na celý článok, len na odsek pod záhlavím »Základní fakta«. Priznávam, že som týmto odsekom najviac blo ňobnutý do hlavy, tak i do srdca.

Súhlasím s pisateľom, keď tvrdí, že »Základní fakta, to jsou skály, kterými nepohneme, ať to zkusíme s kterékoli stranou«. Nuž dovoľte, aby som sa pokúsil predsa len

niektoré jeho »základné fakta« pitevným nožom slovenského rozumu rozpítyvať a kolíkom z miesta pohnúť. Pri tom mnoho cenných postrehov pisateľa schvaľujem, a možno povedať, že s e d i a.

Tieto základné fakta rozdeľuje pisateľ do troch kategórií: a) aktíva na strane slovenské (čili pasíva na strane české), b) aktíva na strane české, a c) vývoj od Mnichova do dneška. Rozdelenie je správne, lenže vo vypracovaní sa úplne zabúda na »aktíva na strane slovenské«, hovorí sa len o pasívach na strane českej. Preto môj postup bude takýto: a) 1. aktíva na strane slovenskej, 2. pasíva na strane českej, b) 1. aktíva na strane českej, b) 2. pasíva na strane slovenskej, c) 1. vývoj od Mnichova do dneška.

a) 1. Aktíva na strane slovenskej. Predstavitelia Slovákov v bývalom Uhorsku nikdy sa nezriekli práva na samostatný život a cez celé stáročia usilovali o spoložité s českým bratským národom: bibličina, Kollár a Šafařík, Hurban a jeho garda 1848, memorandum v Turč. Sv. Martine 1861, Štefánik a jeho legionári, Pittsburgská dohoda, Martinská deklarácia, poskytnutie pobytu a životného uplatnenia se cca 70.000 Čechov na Slovensku, trpenie toho, aby popredné i podradné miesta na Slovensku zaujali Česi (kde-tu ešte aj vrátnik a školník mal prednosť pred Slovákom). To sú aktíva na strane slovenskej len tak napochytr »namátkou« posberané.

2. Pasíva na strane českej. »Česi se dopouštěli na Slovensku hrubých chyb ve správě, v politice, v hospodářství, pramenících z nezkoušenosti, v nedostatku a vad české povahy, a z vládnoucí politicko-hospodářské soustavy.« — Sühlasím a dokladám: urážali Slovákov, ponižovali, sľahali ich, odstrkovali z významných miest, nepripúšťali ich k budovateľskému dielu republiky, zaznávali ich kvality. »Čemu by Slováčkové rozuměli?«, hlásali národný čechoslovakizmus, zavádzali ateizmus, Voľnú myšlienku.

b) 1. Aktíva na strane českej. »Československá republika zachránila Slováky před zánikem.« — Sühlasím nie na 100, ale na 1000%. Keby nebolo prišla republika, byl by som oral kdesi pri rasochách rodinného pluhu, dnes oriem na duchovnej roli slovenského ľudu. Boli by nás postupne pomadžarčili.

»Myšlenka samostatného a společného státu a její provedení (zahranicní odboj, boj proti Maďarům) byly skoro úplně dílem Čechů.« — Za tento »základný fakt« by som dal študentovi päťku. Keby Slováci v Pittsburgu, v Turč. Sv. Martine a v zahraničnom odboji chceli ísť s Maďarmi, daromná by bola »myšlienka« i jej provedenie. Tak viem, že 30. okt. 1918 Maďari hory-doly sľúbili Slovákom, ba v Martine maďarskí žandári s bajonetmi po meste chodili, keď Slovenská národná rada ako predstaviteľka vôle Slovákov oznámila, že s Maďarmi nechce mať nikdy viac nič, ale ide tvoriť slobodný štát s bratským národom českým. Toto rozhodlo. Takže ČSR je dielom ak Čechov, tak i Slovákov. Nie síce »fifty-fifty«, lebo je Slovákov menej, ako Čechov. Z tohto aktíva nám patrí patričné percento podľa výpovedi prezidenta Osloboditeľa: »Slovák, Moravan, Čech stáli na čele osvobozujúcej akcie, ktorá donesla národu svobodu a samostatnosť.« Preto prosím autora, aby svoj »základný fakt« opravil takto: »Myšlienka samostatného a společného státu a její provedení byly dílem Čechů a Slováků.«

»Republiku budovali Česi skoro osamoceni, často proti Slovákům (ľudáci)«. Sühlasím. Česi budovali Slovensko s k o r o sami. Nemali jsme inteligencie po prevrate, nebolo profesorov, nebolo administratívnych pracovníkov, nebolo spolahlivej činiteľov nadostač. Ba, slovenský roľník poskočil o niekoľko desaťročí, robotník dostal svoje sociálne zákony a isté sebavedomie, vedel, že je niečím v pracovnom sektore. Železnice, hradské, verejné budovy na Slovensku, to bolo budovateľským, alebo plánovateľským dielom skoro samých Čechov. Lenže slovenská škola začala — k našej radosti — priamo chrliť inteligentný dorast, ktorý sa chcel zapojiť do budovateľského diela, ale nemal vždy miesta. Popredné miesta boli preplnené protekčnými deťmi, časlo zpoza Moravy. Otázka slovenská stávala sa otázkou chlebovou. Takže ku konci prvej republiky stávalo sa toto aktívum na strane českej, zároveň aj pasívum na strane českej. Nech som dobre porozumený: Slováci by boli chceli budovať republiku, ale nebola im daná možnosť.

»V této republice Slováci dosáhli rozvoje, který nemá období v nových dějinách. K tomu přispěli vydatně nesčet-

ní Česi na Slovensku.« — Zlatá myšlienka, krásna myšlienka, základný fakt. Nikdy predtým toľko duchovného chleba Slovákom nedostal, ako práve v prvej republike. Mile sa rozpomínam na drahých, dobrých, statočných a inteligentných českých profesorov, ktorí ma učili aj vychovávali. Kým žiť budem, nezabudnem na nich. Aj iný rozvoj.

»České země přispěly i vydatným podílem ve formě investic.« — Inými slovami sa to povedalo za prvej republiky takto: »Na Slovensko dopláčime.« Nemôžem sa bližšie touto vetou zapodievať, nebo nepoznám základné veci štátneho hospodárenia. Prenechávam tu slovo našim národohospodárom. Dr ing. Peter Zaťko by tu vedel povedať rozhodnejšie slovo. Podotýkam, že táto výtka nás často urážala a uráža aj dnes.

b) 2. Pasíva na strane slovenskej. »Po Mnichově byli většinou potupně vypuzeni. (Rozuměj Česi ze Slovenska.) V nejhorší chvíli Slováci Čechy opustili, spojivše se s jejich úhlavním nepřitelem.« — Tak je. Každý statočný Slováka a československý vlastenec sa musí hanbiť pri tejto výtke. To je a ostane historickým faktom, že Slováci sa r. 1938 a 1939 zachovali ako nevďačními. Jedno však nech bratia Česi dovolia pri tom poznamenať, že jedna čiastka národa — od ktorej som ja nie ďaleko — zavrholo výčiny gardistov a ľudákov a ich neschvaľovala. Tá čiastka národa ostala vernou ČSR. Toľko na ospravedlenie.

c) 1. Vývoj od Mnichova do dneška. »Slovensko se stalo samostatným státom a domohlo se, jak se zdá, nejvyššího stupně blahobytu, jaký dosud poznalo.« — Sühlasím a dopĺňujem. V Tukovom procese sme sa dozvedeli, že tu bol na jednej strane diktát Berlína a zrada niektorých samozvancov.

»Slovensko, ač fašistický stát a satelit Německa, který vypověděl válku Sovětskému svazu, USA a Velké Británii, není obsazeno spojeneckými vojsky, neočekává mírový diktát a nebude platit reparace. Slováci přisuzují tento zázrak svému povstání.« — Horribile dictu! V Budapešti nad touto vetou pána Moravusa tleskajú, že to počujeme až do Lučenca. Ale pojďme za radom. Nedajme sa vyprovokovať k nerozmysleným slovám.

Roku 1939 sa Slováci s Čechmi rozišli a Česi so Slovákm. Nepekne. Príčiny sú známe. V Čechách sa vytvorila protektorátna vláda, na Slovensku slovenský štát. Podľa mienky odborníkov táto protektorátna vláda dovolila okradnúť historické zeme o 68 miliárd Kčs. Slovenský štát vykazuje 6 miliárd pre Nemcov. Uvážme, kto je väčším satelitom? Historické zeme sú trikrát väčšie ako Slovensko. Pomer by mal byť 18 : 6. Česi so svojou vládou dali Nemcom o 50 miliárd Kčs nad, ako by boli mali dať podľa fašistov a satelitov Slovákov. Odpoveď na to je, že Česi boli donútení. To isté povieme aj my Slováci. Dobrovolne sme nič nedávali.

Slovensko vypovedalo vojnu tým a tým. V Tukovom procese sme sa dozvedeli, že to urobil Tuka sám. Teraz toto prisiťvať za golier všetkým Slovákom je nie len neslušné, ale priamo zlomyselné. Ak jsme však všetci Slováci celý národ vinný krokom Tukovým, čo sa sofisticky dá vykrúcať, lebo sme sa proti Tukovi nevzbúрили hneď, potom za všetky zločiny v protektoráte je vinný celý český národ, nebo sa nevzbúрил. A tak celý český národ je kolaborantský, satelitný, lebo dovolil z Čiech odniesť hodnoty za 68 miliárd, čím napomáhal vojnu Hitlerovu. Základné fakta aj takto možno vykrúcať. Preto pozor na výrazy, na sofistiku, zlomyselnosť.

»Slováci přisuzují tento zázrak svému povstání.« — Viem a som o tom presvedčený, že český národ najviac škrie sláve slovenské národné povstanie. Mnohí by ho radi z dejín chceli vymazať. Lenže toto povstanie sa nikdy už vymazať z dejín národa nedá. Budeme sa k nemu vracaf, ako k posilňujúcemu prameňu tak, ako sa český národ vracia k pražskej defenestrácii a k Bielej hore. Vopred pripomíname, že sa nenajdú v slovenskom národe Chudobovci a Krejciovci, ktorí na ruby obracajú Bielu horu, aby slovenské národné povstanie zmlichotňovali. Tu sa ozvalo svedomie národa, tu sa odčinila krivda na Čechoch, spáchaná r. 1938 a 1939. Slováci dokázali, že už je koniec bájk o holubičej povahe, že republiku milujú a za ňu aj životy klášť vedia. Tých obetí bolo dost.

Keď Slovensko povstalo, Červená armáda bola ešte mimo hraníc ČSR, keď Praha povstala, Červená armáda už klopala na srdce Čiech. Barikády dvíhate do neba a slovenské povstanie zmlichotňujete. Musím pripomenúť, že písacky

à la Moravus podřívají základy republiky, vyvolávají nenávisť Slováků voči Čechům.

»Československá republika byla obnovena či znovu vytvořena a to tak, že slovenský národ, podle jiného výkladu však samostatný slovenský stát, vstoupil ve svazek s českým národem podle zásady rovný s rovným. Tedy tabula rasa a nová smlouva na nových základech.« — Ráče ziať na vedomie, že slovenský národ zučtoval so slovenským štátom r. 1944 pri povstaní. Český národ vstoupil ve svázok so SNR a nie so slovenským štátom. Neráče si pliesť pojmy. Táto SNR sa smelo môže pozrieť do očí každému Čechovi, nebo prvá začala so zbraňou v ruke na domácej pôde boj za vzniknutie republiky.

»Myšlenka jednotného národa československého byla při tom opuštěna. Na její místo dosazena myšlenka dvou odlišných a zásadně rovnoprávných národů jakožto smluvních stran.« — S týmto súhlasí každý Slováč. Ak však by sa ešte našiel v Čechách niekto, kto by sníval o »československom národe«, odkazujeme mu, že sme všetci Slováci za československý národ, ale pod jednou podmienkou: nech Česi príjmu slovenčinu za svoj úradný jazyk! Je to groteskné, poburujúce, všakže? Nuž tak iste je to poburujúce pre nás Slovákov, keď niekto chce dnes hlásať myšlienku československého národa. Vychovali a vyučili ste nás, Vy bratia Česi, dnes sme Vás už dobehli a nemylim sa, v niektorých veciach aj predbehli. Za to Vám budeme vždy povďační.

»Z nejpovolanějších českých míst jsme slyšeli ujištění, že Češi litují chyb a chtějí se jich vystříhat. Neslyšeli jsme dosud podobně závažné prohlášení některé směrdatné instituce slovenské, že Slováci litují a chtějí to odčinit. Co? To přece víte.« — Ano, vieme, že sme sa nevďačne, negavaliersky, nepekne zachovali k bratom Čechom r. 1938 a 1939. Ubezpečujeme Vás, že každý statočný Slováč sa za tie výstrelky hanbí a ich ľutuje. Bol to ozaj nevďak. Avšak jestli sa aj teraz budú objavovať takéto články proti Slovákom, jestli Slovákom nejakú krivdu budete robiť, ich urážať a ich znevažovať, potom sa nečudujte, keď sa najprv budú brániť a potom môžu zanevrieť znovu proti bratskému českému národu. Nuž, a to by bolo škoda, lebo si chceme republiku upevniť a nie roztrhať.

Len rovný s rovným ďalej k blahu vlasti drahej.

Tomášovce 17. okt. 1946.

Juraj Chochol, evanj. farár.

národní hospodář

Jiří Hejda

Problémy dvouletky

Komisi odborníků, jmenované vládou k vypracování dvouletého plánu hospodářské obnovy a výstavby republiky, byly uloženy vládním programem, na kterém se usnesly jednomyslně všechny politické strany bez jakýchkoliv výsad, zcela přesně formulované úkoly:

1. zajistit výrobu některých základních statků, které tvoří předpoklady dalšího budování (t. zv. úzké profily) a které byly ve vládním programu konkrétně vyčísleny;
2. zvýšiti celkovou průmyslovou výrobu tak, aby — bez ohledu na odsun Němců — ke konci roku 1948 překročila předválečnou úroveň o 10 procent;
3. dosáhnouti v dopravě úrovně z roku 1937, nad to pak dobudovati bratislavský a komárenský přístav a vybudovati na Dunaji novou loděnici;
4. poříditi rekonstrukci nebo vybudováním 125.000 nových bytů (z toho na Slovensku 50.000);
5. zvýšiti hospodářskou úroveň Slovenska a přiblížiti je industrialisaci a zintensivněním zemědělství českým zemím;
6. věnovat zvláštní péči zanedbaným krajům v českých zemích;
7. zvýšiti celkovou životní úroveň obyvatelstva na předválečnou úroveň.

To jsou zhruba úkoly, které je třeba ve dvouletce splnit. Jimi byl dán komisi odborníků rámec její práci, který neměla právo měnit, neboť tento rámec, jak již řečeno, byl usnesen vládou a jednomyslně schválen parlamentem. Ozývají-li se nyní na adresu komise výtky, že to či ono měla dělat jinak, nelze, než upozorniti, že komisi, která není forem politiků, nepříslušelo měniti základní úkoly, k jejich provedení byla povolána. Ostatně komise tam, kde shledala účelnost změn, a niž tím měnila základní úkoly programu, také je provedla a navrhla nyní Národnímu shromáždění ke schválení. Tak na př. zjistila komise, že ke splnění všech úkolů nevystačíme s těžbou uhlí, kterou vládní program stanovil u kamenného uhlí 16,7 mil. tun pro rok 1948 a rozhodla se doporučiti zvýšení na 17,7 mil. tun, k čemuž sjednala nezbytné předpoklady. Podobně u železa a oceli navrhuje zvýšení z 1,4 mil. tun, resp. 2,2 mil. tun na 1,46, resp. 2,4 mil. tun a rozšiřuje vládní program o výrobu válcovaného materiálu a odlitků. Rovněž zvyšuje výrobu železničních vagonů z 15.000 kusů na 16.750 již v roce 1947, čímž daleko předstihne vládní program. Naproti tomu se snižuje výroba nákladních aut z 10.000 kusů na 9000 kusů a také výroba umělých hnojiv se snižuje u fosfátových ze 400.000 t na 380.000 t a u dusíkatých ze 400.000 t na 300.000 t, což stačí pro potřebu zemědělství. Ale tyto změny nic nemění na vytčeném úkolu, naopak, vyplývají z něj a jsou pouze korekturou, provedenou právě proto, aby celkový program byl splněn.

Z uvedených úkolů vyplývají logicky všechny další, neboť řadu surovin pro splnění dvouletky nutno dovézt. Tím byl však dán už zároveň úkol starat se o dostatečnou kapacitu vývozních odvětví neboť ona nám musí přinést devisy pro nákup surovin na zahraničních trzích. S budováním průmyslových staveb, hydrocentrál, bytů atd., souvisí příslušné dimensování výroby cementu, cihel, vápna, písku, dřeva, tabulového skla, železa, barev a laků atd. Není prostě odvětví výroby, které by tak či onak nezapadalo do plánu a třebaže dvouletka je především dílčím plánem, musela zcela logicky skloubit jednotlivé úkoly tak, aby celek fungoval jako hodiny stroj — a to i s přihlédnutím k možným poruchám. Otázka rezerv hrála tudíž nemalou roli ve dvouletém plánu.

Naproti těmto úkolům měla ústřední komise veličinu více méně neznámou: jaké prostředky máme k dispozici? Podle kvality jde o dvě skupiny:

1. prostředky z domácích zdrojů, t. j. buď ze surovin, které si opatříme sami doma svoji prací, t. j. s lidmi, jichž výkon dáme k dispozici. Sem patří i dovoz z ciziny, pokud stojí proti němu protihodnota vývozu, neboť to jsou opět naše suroviny a naše práce, pouze v jiné kategorii;

2. prostředky dovezené ze zahraničí na úvěr, po případě cizí pracovní síly (na př. italsí dělníci na železniční stavby).

Propracovati se k poněkud přesnému odhadu těchto veličin byla jedna z nejméně svízelných prací, protože statistický materiál je většinou chudý a neprůkazný, neboť změny, vyvolané válkou a odsunem Němců nás postavily namnoze před zcela nové skutečnosti. Zjišťujeme na př., že v průdelnictví máme nedostatek vřeten, ačkoli jsme byli před válkou jedním ze států, jehož výroba přize stačila nejenom na tuzemskou spotřebu, ale ještě vykazovala vývozní přebytky. Výrobní data byla mravenčí píli příslušných subkomisí nedostatečně vřeten, a podařilo se tak sestaviti surovinovou bilanci, která, i když je namnoze pouze odhadem, blíží se přece jen na 90 procent skutečnosti a je to vůbec první zachycení tak podrobných čísel, které kdy u nás bylo

provedeno a soustředěno. Myslím, že nepřeháním, tvrdím-li, že ústřední komise měla k dispozici několik milionů čísel ze všech odvětví lidské práce na území Československa.

Zjištěná výroba surovin a energie byla tedy druhou danou veličinou, byla hranicí, ve které musí být splněn vládní program — ale přitom nesmělo být zapomenuto též na to, co ve vládním programu přímo není, totiž na běžný život, na spotřebu, na údržbu a obnovování investic, na úkoly samosprávy, zdravotnictví, kultury, sociální péče. Když dělaly Sověty svoji první dvouletku, která předcházela pětiletce, měly situaci jednak snazší, jednak těžší, než ji máme my. Snazší tím, že budovaly od základu v úplné izolaci, že mohly s ohledem na velikost území stavět přímočaře, nestarajíc se ani o export, ani o životní úroveň obyvatelstva, skládajícího se převážně ze samozásobitelů. Naše situace je svízelnější. Především je obvyklá životní úroveň našeho obyvatelstva vyšší, samozásobitelé méně početní a také ti pouze v úseku hlavních potravin, naše výroba stojí pak na velmi vysoké úrovni, takže není našim úkolem dále industrialisovat (s výjimkou Slovenska), nýbrž v podstatě jenom dohonit to, co jsme za sedm let zameškali. Ale právě v tom je také naše výhoda: zatím, co Rusové si museli v prvních dobách své výstavby velmi podstatně utáhnout řemen, zbývá nám dostatek prostředků, abychom mohli svoji životní úroveň zvýšit a dostali se nad předválečnou míru.

Komise odborníků byla tedy postavena před tento úkol: splnit vládní program (což byla priorita) a zbývající prostředky, t. j. suroviny, energii a pracovní síly rozvrhnouti tak, aby byly uspokojeny všechny úseky výroby v pořadí hospodářské důležitosti. V souvislosti s tím byla třeba vypracovati i časový plán, t. j. stanoviti pořadí přidělu surovin a pracovních sil tak, aby výroba statků, podmiňujících další výrobu, šla časově dříve a nedocházelo k poruchám. Jak velkou částku národního produktu můžeme věnovati na investice a kolik nám zbude na spotřebu? Jak velký je vůbec náš dnešní a jaký bude odhadovaný národní produkt v letech 1937 a 1938? To byly základní otázky všech prací, a komise se jimi zabývala hned v počátcích své činnosti, opírajíc se o některé analýzy národního důchodu. Kdo pracoval v tomto oboru, ví, jak pružná je to látka a jak mohou odhady diferovati. Jestliže nakonec byl pro rok 1945 odhadnut národní důchod na 145 miliard, je možné s tímto odhadem jistě polemizovat, ale i polemika se bude opírat pouze o odhady. Stejně je tomu při odhadech pro další léta. 160 miliard v roce 1947 a 180 miliard v roce 1948. Celková suma investic je ve dvouletce stanovena částkou přibližně 70 miliard, což znamená, že z národního důchodu absorbujeme zhruba 15 procent, v roce 1947 spíše více. O to se sníží možnosti spotřeby. Věnovati na investice více a vyhověti tak nespočetným požadavkům které se všech stran byly na komisi vneseny, je nemožné, protože by to znamenalo pronikavý zásah do spotřeby a nebyl by tím splněn úkol vládního programu, zvýšiti životní úroveň na míru předválečnou.

Bylo vytýkáno, že mnohá výrobní odvětví svoje požadavky předimensovala. Budiž mně dovoleno konstatovati, že o tom ústřední plánovací komise ví, a že s tím počítá. V tom je právě skryta určitá rezerva — právě tak jako v dovozu na úvér — kterou si ponechává pro všechny případy. Bylo by nepochopením úkolu komise domnívati se, že sestavením plánu její činnost skončila. Naopak. Ať už ona nebo kdokoli jiný by ji nahradil, musí nyní plán provádět a kontrolovat. Nyní nastá-

ne těžší část práce, kdy sice nebude pod tlakem časové tísně nutno vysedávat až do úsvitu, ale kdy se půjde od dílčího úkolu každého podniku k druhému a bude se zkoumat podrobně potřeba požadovaného materiálu, potřeba pracovních sil a v neposlední řadě i cena. Ceny totiž dosud ústřední komisi nezajímaly. Mluví-li o miliardách, je to pouze početní pomůcka. Komise se sjednotila v názoru, že k splnění úkolů dvouletky je třeba surovin a pracovních sil. Počítalo se tudíž nikoli v Kčs, nýbrž v tunách a v pracovních hodinách, při čemž peníze byly pouze obecným měřítkem jinak vzájemně neověřitelných hodnot. To znamená, že jednotlivé resorty, samospráva i soukromé podnikání mohou neomezeně investovat, obnovovat a udržovat svoje zařízení, pokud jim to dovolí zbývající plánem nezachycené suroviny a pracovní síly. Zde bude možno využít místních zdrojů, na př. při rekonstrukci sítě okresních silnic, při úpravě ulic ve městech, při vybavování nemocnic příslušným zařízením vnitřním a pod. I stavební činnost, pokud bude čerpat z místních cihlen, vápenic, pískoven, píle atd., a pracovat s místními silami, je neomezena, při čemž možno konstatovati, že kapacita našich cementáren je dostatečná.

Ústřední plánovací komise, sestavujíc plán, podrobila bedlivě kritice jeho jednotlivé složky a uvědomila si jeho úskalí.

V pořadí významu jsou to:

1. získání potřebných 590.000 nových pracovních sil a zvýšení výkonnosti všech pracujících o 10 procent nad výkonnost v roce 1937. Troufám si tvrdit, že toto je největší úkol dvouletky a podaří-li se zařadit do produktivní práce všechny ty, kdo dosud nepracují, kdo nepracují plně nebo nejsou na místech, na která svým vyučením a svojí praxí patří, bude to trvalý úspěch a největší zisk plánování. Potřeba pracovních sil byla vyšetřena u všech odvětví výroby velmi obezřetně a jistě poměrně přesně. Daleko těžší bylo zjištění rezerv, které jsou k dispozici a původní odhady bylo nutno korigovati téměř o padesát procent. Poměrně snadné bylo zjištění přebytečných sil ve státní a veřejné administrativě, v distribuci, v peněžnictví a v podnicích. Naprosto neznámou veličinou je však přebytek pracovních sil, v zemědělství, možnost včlenění žen, které dosud pracují v domácnosti, do výroby, možnost zařazení pensistů, osob se sníženou pracovní schopností, přínos reemigrace. Zde bylo nutno pracovat s odhady a teprve budoucnost ukáže, zda rezervy nebyly přeceněny.

Zvýšení výkonnosti je již úkol snáze proveditelný, třebaže představuje v průměru proti dnešnímu výkonu vzestup asi o 35 procent. Ale není důvodu předpokládati, že by náš dělník měl pracovat na národním díle dvouletky hůře, než pracoval na německém zbrojení za okupace, kdy jeho výkon byl podstatně vyšší, než v roce 1945. Dvouletka stala se dnes heslem. Všechny politické strany se k ní staví pozitivně. Mám za to, že mravní nátlak, soutěž, vhodné prémie za nadprůměrný výkon budou postačujícími prostředky k stupňování výkonnosti. Tam, kde by to nestačilo, bude ovšem třeba sáhnouti k ostrým opatřením — a návrh zákona o dvouletce dává tuto možnost.

2. Druhým úzkým profilem dvouletky je těžba uhlí a výroba oceli. Jak jsem již uvedl, bylo třeba těžbu kamenného uhlí plánovat výše, než jak předpokládal vládní program, ale i při tomto zvýšení došlo k radikálnímu krácení požadavků výroby. Aby se s příděly, které jednotlivé sektory obdrží, vystačilo, bude třeba:

a) přidělovati uhlí hodnotné, t. j. bez hlusín, tříděné a prané. Zde narážíme na několik potíží, především na nedostatek třídíren a prádel a na snahu horníků, vytěžiti co největší množství bez ohledu na jakost;

b) kromě toho bude třeba opravdu úsporně hos-

podat i s uhlím, nahrazovati je jiným palivem, na př. v západních Čechách plynem ze Stalinových závodů, elektřinou, v otopu na venkově dřívím. Bude třeba revidovati úspornost topenišť zavádět prémie topičům za úsporu uhlí, zejména u ČSD.

Reservou je možnost dovozu uhlí z Polska.

Podobně je tomu v oceli a váleného zboží, kde dosáhneme potřebných kvant pouze s krajním vypětím sil a s uvedením do provozu i těch pecí, o jichž naprostě nehospodárnosti byla celá ústřední komise přesvědčena. Jde o přechodnou výrobu, ale zatím se bez ní neobejdeme.

3. Konečně třetím úskalím je dovoz barevných kovů, mědi, olova, cínu, niklu a chromu. Politická nejistota způsobila na světových trzích nejen vzestup cen, ale též naprostý nedostatek zboží, které je přidělováno a skupováno za podmínek, jež jsou velmi nepříznivé. Protože zde jsme naprosto závislí na dovozu z ciziny, je naše situace nepřehledná, i když máme zcela určitě doma zásoby, které bude možno zachytit a i když víme, že požadavky, které byly předloženy, jsou maximální a neodpovídají skutečné potřebě.

Jak bylo již dříve řečeno, vypracováním plánu není skončen úkol plánování. Nyní je třeba dvouletý plán také provést. To je zájem nás všech. Půjde přitom o to, abychom stále sledovali postup prací, vyrovnávali okamžité rozdíly a nesrovnalosti, které vzniknou, prováděli místní a časové korektury, pomáhali překlenout okamžitá napětí, k nimž tu a tam nutně dojde. Tuto práci musí někdo ústředně zvládnout. Bylo by omylem domnívat se, že nyní už výroba automaticky poběží. Stal-li se celý národ jednou továrnou, musí být jako továrna také ústředně řízen. Je lhotejší, povede-li řízení dosavadní či jiná komise odborníků — rozhodně to však musí být sbor, který bude mít na zřeteli pouze cíl a nebude hledět na úsekové nebo dokonce mocenské zájmy té či oné skupiny; dvouletka se nesmí státí věcí pouze znárodněné výroby, nýbrž musí být věcí všech. Bude-li této vůle, pak může být splněna.

literatura a umění

Jan Machoň

Umění a příkazy

Kdykoliv bylo v prvním roce naší nové svobody mluveno o umění, a velmi často i když o něm bylo psáno, bylo možno zasnout nad výtkami a příkazy, jichž se umění dostávalo. Téměř každý, kdo cítil potřebu zmínit se o současné kulturní a vůbec duchovní situaci, používal nejčastěji burácivých hesel, žádajících po těch, kteří umělecké hodnoty vytvářejí, možné i nemožné. Nejednomo řečníku nepřišlo předtím nikdy ani na mysl zkoumat, z čeho a jak umělecká hodnota roste. Vědomí, že se něco musí stát, svádělo, aby bylo bušeno pěstí do stolu. Konečně, věří-li se, že umění lze pěstovat, proč by je nebylo možno vydupat, vykřičet nebo vymanifestovat!

Komu byly všechny ty projevy určeny? Musíme připustit, že jediným adresátem mohl být umělec. Umělci sami k podobným projevům většinou mlčeli a pokud skutečným umělci byli, vůbec jim nedopřáli sluchu, věřice na jediný příkaz pravdy, krásy a dokonalosti. Pokud se pokoušeli podle příkazu vyjádřit, koktali nebo ve své zpolitizované a zestraničené části se utíkali také k příkazům, jimiž chtěli projevit aspoň manifestačně svou vůli k činu, k akci, k žádané tvorbě, k níž přes všechnu uvědomělost nemají stále ještě dostatek sil. Ti nejupřímnější přitom

prozradili, že cítí, co doba chce, že v sobě těžce nesou i nutnost vyjádřit to, že však stále nedosahují jasnosti.

Více než roční zkušenost ukazuje, že to dodnes umělcům není dáno, ač o to bojují a ač my všichni na to čekáme. A jedině bláhovec se může domnívat, že může v tomto boji prospět, křičíme-li, třeba i sborově, co umění musí. Křik chtěl po umění nejednou zásahy a projevy, jimiž se mohlo umění leda zostudit. Dají se strhnout jen poloduchové a ti, v nichž tihnutí k umění je určováno touhou po zisku a slávě a kteří zejména reklamují pro sebe všechny výhody, jež jsou slibovány tvůrci, který vyjádřil život doby.

Umělec musí nejdříve mlčet a naslouchat, aby mohl promluvit. Dnes je mu vyčítáno, že mlčí, a jeho naslouchání a jeho cesta k srdci a duši lidu i doby je přehlášována výkřiky řečníků. Kde má pak umělec nabrat síl, kde a pak se má dopátrat jistoty, aby mohl promluvit z přesvědčení srdce? Či má opravdu jen svým nadáním zkrášlovat to, co žádají řečníci, co žádá taktika, co žádá politika? — Není-li kdo apriorně zaujat, stačí mu, přečte-li si v Šaldových »Bojích o zítřek« stat, věnovanou rozlišení spisovatele, umělce a básníka. Tam v pasáži, věnované básníkovi, se dočte:

»Pro ně není pravidel, jen po tom jich poznáte. Jich nelze třídit, řadit, předvídat. Jsou nevypočítatelní, a schází jim všechna obratnost a chytrost. Píší někdy dosti dlouho temně a nejasně, nemívají obyčejně vtipu a naprosto již nebývají tím, čemu v novinách a salonech říkají duchaplný. V jejich dílech nalezneme snad leccos únavného a monotonního, neznají obratnosti, jak překvapovat v detailech, zakryvat slabiny, načechrávat chocholy slov, retušovat a efektně pointovat: moudrost jejich nemá nic společného s běžnou chytrostí. Spíše šedí než pestří bývají, ale sladcí při tom, prostoduší, na smrt odaní. Trvá snad někdy dlouho, než se zdvihnou k letu. V tu dobu těkají v nejistotách a zmateně po zemi, hledajíce místo k vzletu. Pobíhají sem tam a podivána na ně budívá lítost. Ale nestarejte se o ně. Až udeří jejich hodina, odpoutají se náhle a jako dlouho kotvící lodi krásně vzdušnými plachtami nesou se nezbadatelnou cestou pro svůj předvídaný a přece nevypočítatelný blesk, který od věků na ně čeká, aby je posvětil svojí krásou a zabil svojí hrůzou.«

Dnes je umění podle imperátorského »rozděluje a panuje« děleno na umění staré a umění nové, na umění naše a umění vaše, na umění revoluční a reakční, zatím co skutečnost a umění samo snese jediné dělítko: umění a ne-umění.

Nejen se mluví, ale i píše o organizaci a plánování umění. Závěry a zkušenosti z kategorie jedné jsou beze změny přenášeny do kategorie jiné, z oblasti hmoty se do důsledku a bez uzardění aplikuje na oblast ducha. Umění ovšem mlčí a pokud se dalo strhnout k hledání toho, co po něm notáblové, okresní politikové a lidé jinak zcela neumělečtí přicházejí žádat, bude mlčet ještě dlouho. Od převratu byly vybudovány četné a nákladné transformátory nejrůznějších osvětových institucí, jež mají každou jiskřičku, kterou umění i »umění« vykřeše, okamžitě spoutat, přenést, odevzdat a případně i vnutit lidu. To, co tolik odsuzujeme na kapitalisticko-měšťácké éře, totiž, že umění snížilo na společenskou a módní konvenci, je dnes jn s malými odchylkami organizováno vyšší mocí. Tehdy šel měšťák do divadla, aby si společensky nezadal a proto při vnitřním nezájmu také bloumal výstavními síněmi. Dnes vodíme dělníky na výstavy a do divadel a statistikou měříme potom kulturnost našeho lidu. Ale tudy cesta nevede. Kulturní politika jako živnost je něčím absurdním. Je třeba výchovy a zase výchovy. Je třeba politické kultury a životní kulturnosti.

V umění je lež tragedií větší než v politice.

Kulturní vývoj je zjevem tak složitým, že se v něm nic nemůže osvědčit méně, než zjednodušování, hledání a žádání jednoznačnosti. Nelze umělecky ukázat na heslo tak pohotově, jak si toho mnozí žádají. Hospodářská a so-

ciální krise, která vedla k minulé válce, byla provázána a podmíněna krisí duchovní. Vrcholná, vnější tragédie byla rozřešena minulým bojem, ale člověk, narušený útoky na svou svobodu, stojí stále nejistě. Věříme-li, že umění může člověka nejspíše a nejpřesvědčivěji vrátit sobě, musíme mu dopřát klidu, protože jeho síla je vázána z hluboka.

A proto, má-li být už něco organizováno, nechť je to ochrana umění a umělce. Ať je vystupňován boj proti každé póze, každému násilí a každé demagogii, jež je ochotna umění mrzačit. Prakticky to neznamena víc, než že řečníci a každý, kdekoliv a kdykoliv, musí respektovat slova, jež pronesl prezident republiky dr. Edvard Beneš na sjezdu spisovatelů. Tato slova znějí: »Aby mohla literatura a kultura tyto úkoly zdárně plnit, musí zůstat ve svém sociálním prostředí především svobodná, t. j. autonomní.«

do ba a lidé

Michal Mareš

Ústecký případ

(Přicházím z periferie republiky. X.)

Čtenář vyslechl ve vlaku rozhovor, v němž se pět chlapků z Děčína a Podmoklů dohodlo na tom, že nejlepší způsob, jak mne umlčet, bude, když mne v Praze oddělají. Toto laskavé varování bylo mi současně lákavou pobídkou, abych se šel podívat do kraje spiklenců. Co je tam asi tak páli, aby se o tom nepsalo? Ale tentokrát kriminální policie byla rychlejší než zpravodaj listu, a zaplat pánbůh, soudě podle různých opatření, šlo o velký záťah v kalných vodách. Když jsem přijel, byla v Podmoklech a v Děčíně právě konána velká policejní razzie. Taktně jsem se tudíž z místa děje vzdálil, nechtěje překážet a vyčkávaje úřední relace. Doufám, že mezi polapenými bude také ona spiklenecká pětko, jíž, abych použil slov Gorkého — mrtvola nepřítelů voní. Necháme si tudíž toto místo, až po aféře v Ústí nad Labem.

Proč bych to nekonstatoval? Zdá se, že SNB tentokrátě do toho jde s elánem!

Homér provedl pomstu Buddhovu

Autor ústecké aféry proslavil nanovo jméno Homérovo, ač jde o prostého českého jmenovce slavného básníka antického, občana jménem Josef Homér, známého pouze v severočeských kruzích filatelistických. Vůbec prapodivná směsice jmen se vyskytuje v bývalém Ausiku. Máme tu na příklad ještě muže velmi správného a na správném místě, českého příbuzného vídeňského knížete-kardinála Piffly, pana docenta dr. Piffly, o němž ještě uslyšíme. Vyskytuje se v Ústí také jmenovec slavného našeho Ladislava Klicpery, policejní úředník Klicpera, jehož osobně neznám a jenž se mnou rozmlouval jako se sty jinými občany v místním rozhlasu ústeckem. Klicperova dlouhá řeč vyznívala v ten smysl, že varoval občanstvo před každým despektem vůči osobám uniformovaným, strážníkům, listonošům, železničářům, i osobám úředním v civilu, při čemž to jen v dešti paragrafů přišlo známým »sebere se a zavře se«, »od jednoho do pěti let«, »kdož se zpupně, urážlivě chová nebo dokonce ozbrojení vzeprou«, při čemž zbraň nemusí býti nic jiného než třeba klacek. Nevím, co bylo příčinou této relace pozdního večera proti těm, kdož rádi vztahují ruku na vrchnost.

Tak ten jmenovec autora Illiady pan Josef Homér přišel o nehdy k panu doc. dr. Pifflovi, jenž je v Ústí pověřenou kapacitou v záležitostech památkových, starožitnických a podobných. Onen pan dr. Piffel, který hledá, na-

lézá a konservuje nálezy, jež vyhrabává na kompostech nebo vyvážkách — nalezl tímto nepotěšitelným způsobem již mnohou historicky vzácnou věc. Třeba matriku ústeckého děkanství za desetiletí 1760—70 — byla na smetišti, torsa rozbitých drahocenností na vyvážkách, majoliku, sklo, gotickou madonu, až člověka srdce bolí. Kromě tohoto způsobu nalézání je mu nápomocna panika, která vypukla po zásahu úřadů, a tak už leckterý cenný předmět antikvitní byl panu konservátoru vhozen do zahrady, třeba staré zbraně. Nebo přijdou nesměle lidičky s probuzeným svědomím a odevzdají mu obrázky, knihy, rukopisy, a diskretně zmizí. Díky jim za to, že prostě nezníčí často tak hodnotné věci. Ku podivu, že lid dělný je v tomto směru pochvalyhodnější než leckterý inteligent, který nesprávně získaný majetek raději zničí, než aby jej odevzdal. Pokorně a anonymně přišla prostá žena s elegantní, zvlášť k tomu určenou aktovkou; byla poslána Němci a odevzdala drahocennou sbírku rukopisů z majetku zemřelého sběratele JUDr. Rudolfa Goernerera. Vše neporušené, čisté a s pietou uschované. České srdce zejména potěší vkusná navštivenka Boženy Němcové, dopis Palackého, Purkyňův, Hankův, většinou v řeči německé. Je tu osobní rozkaz Napoleonův jakožto generála republikánské armády v Itálii — s heslem Rovnost, volnost, bratrství, píše tu Goethe a král Bedřich z Litoměřic 1757, jsou tu dopisy velikánů všech možných národností — ale nejvíce mne dojala kdysi jistě vonná, vkusná navštivenka B. Němcové s pozvánkou pro neznámého a bez data: »Přijďte, prosím, dnes dopoledne nebo odpoledne, můj manžel je churavý.« Div jsem visítku nepolbil.

Pan Homér však pravil k docentu Pifflovi: »Zde tuto krabičku ze slonoviny vyřezávanou (je to dosička na omamné jedy), jsem získal výměnou za sbírku známek. A tuto knihu jsem dostal náhodou. Nic za to nechci, tak si myslím, že bych s tím třeba jednou mohl mít nějaké nepříjemnosti.«

Pravdu děl Homér. V tomto případě jde o drahocennou práci a pánbiček Buddha je tu v miniatuře vyřezávaná dovednou čínskou rukou. Pomyslel si pan docent Piffel: President Schichtových závodů Jiří Schicht měl sbírku buddhistických pánbiček, to bude asi kousek z té rozkradené sbírky Buddhů. Také on měl pravdu, a o ní se přesvědčil, když bedlivě prohlížel pornografickou knihu, v níž pan zloděj opominul odstranit označení, že kniha pochází ze soukromé knihovny multimilionáře Schichta. Homér přivedl tak dr. Piffly na stopu, a ta ukazovala na to, jíti k policii. A tam byl seznam postrádaných pánbiček a jiných hodnot.

A odtud se šlo k muži v městě velmi vlivnému, k panu Stočesovi. Ten již leccos čul, a v bytě nebylo zvláštních dokladů o jeho nepoctivosti, ale jedné věci se nějak nemohl zbavit: v zásuvce kuchyňského stolu měl v novinách zabaleného Buddha, těžkého a zlatého. Ake jenom zdánlivě zlatého, neboť je to ze železa litá soška, v ohni zlacená, ovšem značně sběratelské ceny. A tak ze železa ulitý bůh použil pana Homéra jako svého nástroje a pomstil se zloději, který ho odnesl z uctívaného místa sbírky do ponuré, kuchyňskými výpary zamořeného šuplete. Pan Stočes usvědčen. A pak se to valilo jako lavina. Místní ústecký rozhlas to nevydržel a stal se mnohemu občanu nepříjemným zpravodajem. Pohotově sdělil poctivým občanům vše o zlodějích mezi námi. Tak ve městě, u něhož slavné zvítězili husité nad Němci, oznámeno bylo vítězství nové, a to pravdy, že magnáti města kradli. Nelíbilo se to, vidno, zcela úřadům, ale nedalo se již nic dělat, pravý Buddha se pomstil. Místní tisk proto sdělil:

Rozkradený majetek milionářů

Úřední zpráva oblastní kriminální úřadovny v Ústí n. L.

Ústí n. L. (jn) Ve veřejnosti se objevily v posledních dnech v souvislosti se zatčením několika bývalých veřejných funkcionářů poplašné a nepravdivé zprávy. Aby veřejnost byla správně informována, vydává oblastní kriminální úřadovna v Ústí n. L. o celém případu tuto zprávu:

Tohoto času jsou ve vyšetřovací vazbě oblastní kriminální úřadovny v Ústí n. L.: Josef Nápravník z Moravan č. 13, bývalý předseda zemědělského oddělení ONV v Ústí n. L. a bývalý národní správce firmy Storch, velkoobchod s obilím a s moukou v Ústí n. L., posledně národní správce velkostatku Moravany. Dále JUDr. Václav Palán, vedoucí úředník presidia MNV v Ústí n. L., bytem v Ústí n. L., Destinové 11, Jaroslav Kočí, býv. velitel požární stráže v Ústí n. L., zaměstnanec MNV v Ústí n. L., bytem v Ústí, Masarykova 45, a Josef Stočes, býv. člen MNV v Ústí n. L. a místopředseda Svazu osvobozených polit. vězňů v Ústí, úředník fy Storch, velkoobchod s obilím a s moukou v Ústí n. L., bytem v Bukové, Kozmova 391. J. Nápravník byl zatčen 23. září 1946 pro zneužití moci úřední, podvody a zpronevěru ke škodě státu. Dr. V. Palán byl zatčen dne 26. září 1946 pro zneužití moci úřední, svádění ke zneužití moci úřední, zcizování a zasaňtročování a rabování státního majetku. Palán je t. č. v nemocničním ošetřování vězeňské nemocnice krajského soudu trestního v Litoměřicích. J. Stočes byl zatčen 28. září pro zcizování a zasaňtročování státního majetku, podvod a proto, že byl členem býv. německého »Kolonialbund«. J. Kočí byl zatčen 3. října pro podvod, zpronevěru, zcizování a zasaňtročování státního majetku. Výše škody, způsobené státu, není dosud přesně zjištěna a neodpovídá výši, která byla v severočeském vysilači uvedena. Po skončeném vyšetřování bude případ oznámen okr. soudy v Ústí n. L. a o celkovém výsledku vyšetřování bude veřejnost informována.

Nu, a pak přišly další zprávy, že se jedná o škody ve výši dvou miliard, a na to úřední poopravení, že tak vysoká cifra to přece jen nebude. Ovšem, při těchto odhadech hrají jistotu úlohu čísla, rež jsou obsažena na pojistkách, co vše se však asi ztratilo jen na obrazech a na sbírkách numismatických, a jiných...

Ale poněvadž nemůžeme lámati hůl nad počestnými občany města Ústí nad Labem, kteří mají velikou radost z toho, že hrom udeřil, budeme psátí o celé aféře vesele, jak si to zasluhuje. Bože, to jsou nádherné náměty pro lidi, kteří by chtěli psátí o zlodějství jako o zvláštním umění.

Vraťme se k panu Stočesovi, místopředsedovi MNV, místopředsedovi Svazu politických vězňů. Nemluvíme o tom, co vyváděl jako národní správce svěřených mu objektů. O každém ze zatčených by toho byla brožura, držme se tentokrát jen věcí veselejších. Tedy tento pan Stočes přivlastnil si bůhví kolik obrazů. Celou řadu jich pak signoval svým jménem a obrazy vystavoval na nedávné výstavě severočeských umělců! Bylo návštěvníkům sice divno, v kolika manýrách slavný malíř vystavuje, ale prosím vás, na výstavě také exceloval teplický malíř, který je povoláním malíř pokojů a lakýrník, což by konečně nevadilo, když jeden z nejslavnějších malířů francouzských byl celníkem, ale pan Berounský, jak se tento mistr jmenuje, prostě okopíroval pár koní s bavorským sedlákem, to mělo být české umění. Když mu ten bavorský jodler byl vytknut, řekl: »Copak já mám čas jít do pleneru... tak jsem omaloval obraz (německého mistra), a pouze na voj jsem nedal tu lucernu...« A teď se táží p. Hoffmeistra, jenž byl na výstavu severočeských umělců pozván a vernisáž prý zahájil proslavem, je-li to pravda, že tak učinil. Sice se o výstavě prý pak vyjádřil, že je to prasečina, ale bylo by důstojné slavného našeho karikaturisty a kreslíře, aby nám něco hoffmeisterovského o výstavě v Ústí pověděl alespoň nyní. Ano, a ten obraz p. Berounského vyšel jako reprodukce v tisku...

Pak byl zatčen v Ústí nějaký obchodník se starožitnostmi Svoboda. Ten bydlil v hotelu Palace a všiml si, jak se zde připravují k odtransportování v hotelu uložené nábytkové kusy ze Schichtova majetku. A jak tak nikdo se nedíval, odvezl si z přízemku výtahem do třetího patra hotelového pokoje několik věcí, velmi vzácných to kusů, a v noci, když hotel spal — odvezlo se to na dráhu. Tam však byl bdělý železničář. Ten byl mezi těmi, kdož navštívili Schichtovu vilu, když tato byla zpřístupněna obecnstvu, aby si prohlédl zařízení kapitalistických sí-

del. A tak železničář na p. Svobodu upozornil a ten je teď ve společnosti těch druhých přátel lidového majetku.

Jiná krásná historie je třeba s nynější úřední zprávou o nalezení bedny s numismatickou sbírkou v ceně 90 milionů Kčs. Tuto bednu předala uniformovaná SNB kriminálce již dne 5. prosince m. r. Potvrzení na onu sbírku zní: »Tři bedny s nějakým těžkým obsahem byly bez otevření a prohlédnutí obsahu předány místnímu SNB v Ústí do skladiště věcí doličných. Převzal v úschovu F. O.« (Pozn. red.: Je to takový hodný, poctivý tatík, jeho jméno tudíž neuvěřujeme.) Pod tím: 15. XII. 45. Františku, založ to! Podpis nečitelný.

A o co tu šlo? O světovou sbírku mincí. Je-li ještě celá pohromadě, o tom můj informátor pochybuje, již z toho důvodu, že bedny byly již poškozené otevřením.

A tak pan Homér spískal věšlicos, aniž to měl v úmyslu. Proč Homér po nějakou dobu byl sám na Pankráci ve společnosti Kalfusové, Krejčího a s Vamberským, nevím, ale majetkové delikty to nebyly. Když na policii mužstvo se dovědělo, že byla nalezena ona hledaná slonovinová dosa, tu propukla mezi policisty takřka radost — neboť tito počestní strážníci si právem nezasluhovali podezření. O panu Svobodovi by bylo ještě lze poznamenat, že ke krádežím starožitného nábytku použil Němců z internačního tábora za úplatu americkými cigaretami. Dal jim příkaz, aby věci místo do auta vozili výtahem do jeho pokoje. Měl dobrý vkus. Kromě starožitné skříňky sebral vzácnou sbírku gongů a čínských táců. Ovšem, do maléru pak přicházejí za těchto okolností i lidé nevinní: tak jeden konservátor a nakladač okurek z Novobydžovska nakoupil si v Ústí za 10.000 Kčs regulérním způsobem různé kyčafské barvotisky, aby jimi vyzdobil svou nově získanou vilu, a někdo na něho u dal, že si z Ústí přivezl bůhví jaké Rembrandty a Rubense. A tak, než se na to přišlo, že si nakoupil jen brak a šmejd, taky si snad chvíli omylem pobručel.

Zbývá ještě mnoho jiných vážných věcí o Ústí, ale to až příště. Bohužel, novinář, který již v únoru poukázal v časopisu »Sever« správně na škůdce, byl tehdy svého místa zbaven. Může se nyní pan »Palcát« těšit, že pravda nakonec přece jen zvítězí, i když člověk zakusí při jejím hledání všelijaké trampoty a mizerie. Vrátime se ještě k městu a některým osobám v Ústí, kde bohorovným vládcem byl zejména JUDr. Palán, který nyní v kriminále může vzpomínati na dobu svých právnických studií a dumat o paragrafech, do nichž se zapletl. Věru, člověk neví, koho by měl nakonec nejvíce politovat, město nebo republiku, národ nebo stranu. Pan Palán by také leccos mohl povědět, jak to bylo s tragedií, která následovala po požáru ve Velkém Březně.

Victor Thompson

Bitva o Indii

Mr. M. A. Jinnah, vůdce Indické muslimské ligy a muž orlí tváře, řekl mi jednou ve své mramorové vile nedaleko Bombaye: »Hindové chtějí uctívat krávu a muslimové ji chtějí jíst. Zde je těžko dosáhnouti kompromisu. Říkám vám, že nebudou nikdy žíti za stejných podmínek.«

Jeho pesimistická slova se ukázala být oprávněná. Ode dne, kdy se prozatímní indická vláda ujala svého úkolu, projevil hindové a muslimové své nadšení nad dosažením vytouženého cíle několika vážnými srážkami, při kterých bylo více než 7.000 lidí zabito a dvakrát tolik raněno. Kdekoliv jinde na světě by byly výtržnosti, při kterých bylo zabito tolik lidí, nazývány občanskou válkou; ale v kypící Indii, kde je život laciný, poněvadž je ho zde mnoho, jsou stále jenom nazývány »místními srážkami«.

V Kalkutě, chmurném městě, které vždy trpělo více než ostatní místa, ať již hladem, morem, nebo náboženskými srážkami, vzplanuly boje, při kterých se pátilo, louplilo a znásilňovalo. Po několik dní bylo město ochromeno a obyvatelstvo opouštělo v panickém strachu ulice, plné kouře, aby se zachránilo v okolí. Mravoly hustě pokrývaly zemi a potulni psi, supi a proslavení kalkutští luňáci tloustli.

zatím co obyvatelé chudých čtvrtí strádali ve svých úkrytech.

Tyto události byly již samy o sobě strašné, ale pozdější zprávy z Indie hromadily hrůzu na hrůzu. Mluvily o davových, úplně propadlých davové hysterii, touze po krvi a strachu. Popisovaly ženy a děti, doslova ochromené strachem: »otvíraly ústa, ale žádné zvuky nevycházely«.

Po Kalkutě vypukly stejně krvavé nepokoje i v Bombaji. Zatím co přicházely zprávy z Cawnpore, zahájily sekery a nože svou činnost v Ahmedabadu, Karachi, Allahabadu a v tuctu jiných míst. Láhve od sodovky svištěly vzduchem jako granáty a lidé vyli jako vlci, když plameny zachvátily bazár. Je to hrozný zvuk, tohle ječení vzbouřených Indů. Slyšel jsem je již několikrát a tuhla mi při něm krev více než při svištění bomb.

Tyto nepokoje se odehrávají právě v okamžiku, když 250 milionů hindů a 90 milionů moslimů dosáhlo konečné cile, pro který jejich předáci po léta bojovali: osvobození země od britské svrchovanosti. Měl pravdu Mr. Jinnah, když prohlásil, že sjednocení Indie je věcí naprosto nemožnou? Proč nemohou obyvatelé Indie žít vedle sebe snášelivě, jako žijí a pracují jiné národy světa? Abychom našli odpověď, musíme se trochu zabývat hlubšími příčinami, než jsou rozdílné názory vůdců hindů a moslimů na správu země.

Nejprve musí být zdůrazněno, že, přes nenávisť všech tříd společnosti zúčastňují se krvavých srážek pouze příslušníci chudých vrstev obyvatelstva. Jsou k nepokojům pobízení náboženskými fanatiky a lidmi, kteří jako šakall čekají na vhodnou příležitost k loupění a plení.

Hlavní překážkou pro lepší dorozumění jsou však značné rozdíly v příkazích obou vyznání, neboť všechna tato pravidla denního společenského styku a života, lišící se tolik od oficiálních britských nařízení, vyvolávají hospodářské výhody pro jedno nebo druhé.

Dr. Ambedkar, vůdce sveřepé sekty Neposkvrněných, který se zřekl hinduistické víry ve jménu svých »utiskovaných tříd«, a který nyní zaujímá postavení mezi dvěma hlavními skupinami, mně jednou řekl ve své kanceláři v New Delhi: »Hinduistické dítě střední třídy poznává svou víru raději z praktického života než ze školních výkladů. Vstupuje do školy v útlém věku a může se proto věnovat intensivnímu studiu, což mu umožňuje, aby se brzy uplatnilo v praktickém životě. Moslimské dítě musí však několik let strávit poznáváním koránu, nežli může přikročit k širšímu vzdělání. Vstupuje do školy později a je tedy ve vývoji daleko za hinduistickým dítětem svého věku. Když opouští školu, shledává, že hindové již obsadili nejlepší místa.«

Podle rodinné tradice hindů zůstávají zemědělské usedlosti vždy vcelku a náleží po generaci jedné rodině. Podle zákonů moslimů o dědictví musí se veškerý majetek rozdělit mezi několik dědiců, čímž se často stává, že přechází do držení jiného rodu a rozpadne se. Ještě větší dělení nastává hinduistickým systémem kast, který popírá Mohamedovo učení o rovnosti všech lidí a zabráňuje bratření, jakož i rozličné svatební zvyky.

A zde je asi prapříčina všeho; neboť sňatky mezi hindy a moslimy jsou vyloučeny. Moslimské ženy, zahalené stále v závoj, zvaný purdah, se nemohou stýkat s hindy, kteří již po generace udržují zvyk sňatků v útlém věku, doposud trvajících. Znáám sice několik případů manželství mezi hindy a moslimy, ale manželé stále narážejí na rozličné chápání způsobu života. Jídlo? Hindové jsou přísní vegetariáni a moslimani jedí maso. Svátky? Obě církve světi jiné svátky. S podobnými problémy se manželé setkávají každý den. Dokonce i ti, kteří formálně nejsou členy žádné církve, udržují své staré zvyky. Výsledkem je téměř oddělený život mezi členy obou církví, které vlastně tvoří dvě národnosti v jedné.

Každý podporuje jen členy své církve. Moslim podezřívá rozsudek, který obdržel od hinduistického soudu. Záměrně navatel, hind, podporuje pouze členy své církve. Za těchto okolností je přirozeně každý projev přízně podezříván těmi, proti kterým je namířen. Nepřátelství se projevuje ve všem. Slyšel jsem dokonce hinda, který během bojů v Kalkutě prohlásil: »To není fair. Moslimové, kteří

mají zkušenosti v zabíjení zvířat pro potravu, jsou mnohem zručnější v používání nožů než my. Mělo by se jim zakázat, aby jedli maso.«

Bylo by snad možno namítnouti, že podobné rozdíly byly i v Evropě. Dějiny znají mnoho náboženských válek a pronásledování. Máme přece také několik politických stran, které jsou různého přesvědčení, ale v každém případě se podařilo nalézt kompromis. Rozdil je v tom, že náboženské pře mezi katolíky a protestanty se vždy dotýkaly pouze různého provádění určitých náboženských úkonů, nikoliv však rozličného způsobu života. Náboženští protivníci mohou sedět u téhož stolu, jísti totéž jídlo a řídit se stejnými společenskými pravidly. V Indii je to jiné. Ačkoliv i zde se dělají pomalu pokroky, problém společenského soužití je naléhavější než kdekoliv na světě.

A tak moslimská menšina, ačkoliv je jich dvakrát tolik jako obyvatel Velké Británie, odmítá poslušnost vládě, kde většina členů jsou hindové. Ind je v první řadě hindem nebo moslimem, a teprve potom vlastencem.

Je to vlastně tragické, protože všichni velcí vůdcové dnešní Indie se dovedli oprostit od uzkoprsé náboženské nesnášenlivosti. Jinnah klidně jí o velkém moslimském svátku ramadan a pije alkohol, ačkoliv to Prorok zakázal. Gandhí vždy bojoval o zrušení kastovních rozdílů. Nehru prohlásil, že náboženské boje jsou středověkým nesmyslem. Jejich příklad vedl k malému zlepšení, o kterém jsem se zmínil. Industrialisace, městský život a válka měly také vliv na vývoj styků mezi oběma skupinami. Za bojů v Burmě jsem několikrát viděl hladové hindy a moslimy, jak jedli společně připravené jídlo. V městech jsem viděl brahminy, potřásající si rukou s Nedotknutelnými, ačkoliv podle pravidel by měli jít domů a očistit se, kdykoliv se jim Nedotknutelný přiblíží na méně než dvacet yardů.

A lidé, jako paní Sarojini Naidu, hinduistická básnička, řeknou jako ona: »Hinduistické příkázání jsou zastaralá, nmoderní a příliš přísná. Tvoří často překážku pokroku. Musíme se snažit o radikální změnu.« Potíže jsou v tom, že změny se dějí příliš pomalu. Sedlák stále obdělává své pole jako před tisíci lety, a jeho způsob myšlení se vůbec neliší od způsobů jeho předků. Rozvoj průmyslu v městech je stále brzděn složitou soustavou kast.

Když si na příklad chcete otevřít továrnu na boty, můžete si jako dělníky najmout pouze členy kasty mochhi, je-li příslušníci náležejí do společensky nízké třídy pracovníků s kožemi. Zedníci, tkalci, hrnčíři — ti všichni tvoří dědičná povolání, která by nikdo jiný neprováděl. Pouze parjové jsou imunní proti podobným předjudkům, a projevují proto lepší pochopení pro práci v průmyslu než ostatní kasty.

Štěstím je, že nový indický ministerský předseda, Pandit Jawaharlal Nehru, je zastáncem demokracie. Řekl: »Politika, nazíraná s hlediska rozličných církví, není slučitelná s demokratickým a moderním pojetím ekonomiky.« A ve své nové knize »Objevení Indie« stále zdůrazňuje nutnost odklonu od neblahé minulosti.

Jeho plán zahrnuje rozsáhlou industrialisaci, znárodnění a zemědělskou reformu, povinnou školní docházku a výchovu zaostalých. Je pro sociální, politickou a hospodářskou rovnost pro všechny občany. Ví, že tím nakonec odstraní nejenom onu zhoubnou fevnivost mezi hindy a moslimy, ale i problém Sikhů a Indů.

Bude to však trvat dlouho, neboť tisíciletý způsob myšlení nelze změnit přes noc.

Hlavním problémem, s nímž se Nehru a jeho spolupracovníci setkávají, bude správné odhadnutí síly nátlaku na hindy a moslimy, aby pomalu zapomínali, že jsou příslušníky svých církví a počali si uvědomovat, že jsou v prvé řadě Indové. Bude-li nátlak příliš velký, potlačí svobodu, kterou indický lid právě získal. Bude-li příliš slabý, vypuknou náboženské boje v plné síle a potvrdí staré rčení, které říká: »Opustí-li Britové Indii, nezůstane v celé Indii ani jedna rupie nebo panna, které by nebyly nedotknuty.«

Odpovědnost, spočívající na bedrech Pandita Nehru, je při nejmenším tak velká, jako odpovědnost ostatních vůdců státníků světa. Úkol, který má Mr. Jinnah, vůdce moslimské ligy, není o nic menší. Na jejich rozhodnutích záleží budoucnost jedné pětiny obyvatel celého světa. Většina z nich žije dnes v hliněných chatrčích na pokraji bíd; »Illustrated«.

život a instituce

Václav Babka

Vzít hůl a řezat!

čili

co není ve statutu pedagogických fakult

Je mnoho příčin, proč by mělo být otevření pedagogických fakult pokládáno za sensaci. Přesvědčil mne o tom muž, který měl nějaké potíže. Byl přiveden do melancholického rozpoložení a jeho ponurá filosofie vyústila posléze do stručné nauky: hůl a řezat! Měl jsem nějaké námítky, ale muž rozvíjel své pesimistické závěry o povaze lidského rodu. Nakonec jeho melancholie trochu opadla a jal se s viditelnou chutí rozprávět přesvědčení, oč lépe nám bylo, dokud nacisté svírali železnou rukou veřejné věci. Mohlo se říci, že dosahoval skoro vědecké objektivity, ve které nenáviděl k nacismu nevyklučovala obdiv k té jeho stránce, která po jeho názoru dovedla udržovat strachem lidskou nepravost, rozpustilost a lemost v mezích.

Existují odjakživa duchové, jejichž povaha je nejlépe ustrojena k přímočarosti a k nauce krátké cesty. Práskání bičem za účelem rychlého zlepšení světa jim připadá nesmírně poutavé a probouzí v nich myšlenkovou i citovou rozkoš. V skrytu svého nitra mají proti nacistickému systému jedinou a celkem podružnou námítku: že byl německý.

Je vskutku něco opojného v myšlence, hnístí svět tuhou péstí. Je to konec konců jeden z těžko překonatelných atavismů. Jaký div, že někdy hodlá pořádat i jemná přediva ducha, mravnosti nebo krásy stejnými instrumenty, kterými pořádal v crómagnonském údolí jeskynního medvěda.

Možno ovšem také vzít hůl a řezat. Je pravda, že vlivem hole se dostaví dočasně tiché a tuhé uspořádání, jež v mnohém napodobuje pořádek. V klecích s divokými šelmami panuje tento druh ponuré ticha a zdání přísné kázně. Jeho jedinou vadou je, že nepřetrvává spustěněj karabáč ani tak dlouhou dobu, jaké bylo třeba k jeho nacvičení. Určení sociologové se domnívají, že idea hole je idea přechodná. Ze má panovat jen tak dlouho, dokud potrvá výchova lidstva. Nuže, jsou dvě námítky proti této hypotézi. Především: idea hole a násilí duchovního i tělesného věru už měla v dějinách dosti času, aby se nějak osvědčila a přinesla nějaké výsledky, jež by stály za řeč. Přinesla-li vůbec výsledky, pozůstávají pouze v tom, že se vždycky dostavilo nebezpečné mravní vakuum, kdykoli hůl byla dočasně dějinami odstraněna. Není nic obludnějšího, nebezpečnějšího a destruktivnějšího než náhlá svoboda bez uvědomění. Za druhé: existuje metoda skoro stejně zdoluhavá, a tou je výchova. Rozdíl mezi násilím a výchovou je rozdíl mezi konservováním nebezpečí a jeho vyhlazením.

Sotva se demokratický člověk ocitne ve větším nebezpečí, než když je vyveden theoretikem hole na horu a tam se mu ukáže: toto všecko tobě dám, jestliže padne. budeš se mi klanět — a srovnává-li potom, kolik mu nabízí theoretik výchovy. Jestliže se theorie hole v mnohém podobá oslňujícímu ohňostroji, jestliže v sobě nese vzruch, temperament, dramaticčnost, a jestliže zejména slibuje okamžitě a očividně úspěchy, vtírá se při představě theoretiků výchovy nápadně představa hlemýždě a to dokonce hlemýždě nudného. Skoro polovina výchovy leží v nějakém omezování příjemného. Ostatek učí spinozovské pravdě, že svoboda je pochopením nutnosti. To je věru málo příčin, aby objekt po výchově nezkroutně dychtěl. To

zatím nemluvíme o tom, že ona polovice lidské povahy, která má být výchovou vzdělána, má povahu ocelového pera. Nikam se tak snadno nevracíme jako k svým nečtnostem. I musí být vychovatel svěhlavým maniakem dobra, aby se dovedl znovu a znovu vracet k začátkům. Je zajímavější rozdíl mezi mrtvými tělesy a člověkem: mrtvá tělesa — nepůsobí-li na ně síla — setrvávají v klidu nebo v rovnoměrném pohybu. Člověk — nepůsobí-li na něho síla — setrvává se zalíbením pouze v klidu, a není namáhavějšího úkolu, než přesvědčiti lidské pokolení výchovou, že ono jediné v přírodě má výsadu, moci se uvést do pohybu, aniž by na ně musila působit hmotná síla zvenčí.

Učitelé v širokém i v úzkém smyslu to jsou, v jejichž rukou leží budoucnost lidstva. Toto věděl už Platon, a myšlenka přednosti výchovy mezi všemi ostatními politiky vystupuje stejně v ryzím a studeném etatismu hegelovském jako v nejnovějších názorech. Giovanni Gentile pokládá pedagogiku za totožnou s filosofií a John Dewey definuje filosofií obráceně jako obecnou teorií výchovy. Mají bezpochyby pravdu, připomenou-li si termín Komenského: dílna lidskosti. Mohl dobrý biskup skoro stejným právem říci: dílna moudrosti, pravil však výslovně: lidskosti. To je víc než definice. Připomeňme si také, že stačilo desetiletí, a německý učitel, vyznávaje nadšeně doktrínu hole, vytvořil v dílně nelidskosti pokolení Němců, pro něž obtížně hledáme nějakou obstojnou charakteristiku. Učitelé v jistém smyslu mají mnohem větší moc než kterýkoli z vládců. V jejich moci a schopnostech leží opravdu budoucnost lidského rodu. Nelze to říci jednodušeji.

Mají-li se věci takto, kdekdo by očekával, že každý stát věnuje výchově vychovávajících nejobširnější péči. Vysokoškolské vzdělání učitelstva mělo být skutečně už dávno. Je to pouhý dluh, zaplacený historií. Vždyť vzdělání věcně znamená nejen moc ve smyslu materialistickém. Znamená nesmírnou přednost i s hlediska duchovního. Reaguje-li někdo na argumenty klackem, můžete vzít je, že jim buď nerozumí nebo hodlá docílit, aby jim nerozuměli ani ostatní. Věcná vzdělanost nepřimo učí trpělivosti a velkodušnosti.

Mnohem větší důležitost pro výchovu však má u učitele charakter a mravní osobnost. Ke každému povolání — má-li být obstojně vykonáváno — patří jakási míra zánícenosti a určitý idealismus. Sotva kdo je však třeba tolik předurčeností jako u učitele. Někdo by se nyní mohl zeptat, kdeže se ukazují očividně výsledky tak mohutné vychvalované moci výchovy. Musili bychom mu odvětit, že se ukazují celkem skrovně, a že to pravděpodobně znamená jedinou věc: že v učitelstvu jako v každém jiném stavu převládá masa prostředně nadaných, prostředně zánícených nebo (což je skoro totéž) prostředně lhostejných profesioálů. Nelze bohužel dodat, že v našich poměrech také alespoň prostředně hmotně zabezpečených.

Snad se nám podařilo dost jasně vyložit, že profesionalita se s účelem a metodami výchovy vylučuje.

Nevyplyývá z toho dosti jasně také to, že by statut pedagogických fakult měl obsahovati nějaký výběrový nebo obmezovací moment pro docenty i kandidáty? Někjaký mravní nebo charakterový výběr, který je obtížno a snad i nemožno postihnouti pouhými vysvědčeními o předchozím vzdělání nebo normálním psychotechnickým výzkumem? Dalo by se to říci tak, že pedagogické fakulty by měly být spíše svého druhu moderními řeholemi než školami. Tuhými řeholemi pro učení, že není všecko zlato, co se třeptá a co dosahuje výsledků příliš snadných a rychlých. Pro učení, že demokracie je nesmírně zdoluhavá a nesmírně společlivá metoda, jak dosíci, aby pravda sku-

tečně vítězila, metoda, dožadující se nejen celého člověka, ale také celého lidstva v celém jeho historickém vývoji, jenž je vývojem — říkejme skromně — k lepšímu, ne-li hned k dobrému. Metoda, vyžadující zapeklité a tvrdošijné víry v zlepšovací úsilí člověka i světa, víry a důvěry ve slušnost, mírnost, spravedlivost, laskavost a trpělivost, jež přináší ovoce pozdní, ale zato bez červů a nezahnívajících tak snadno. Vyznáváti bez únavy humanistické učení, býti příkladným demokratem a učití demokracii jiné, — to není tak snadné. Skoro bychom mohli pochybovat, že některá — i ta nejpřísnější církevní řehole — si ukládala obtížnější úkol. I mělo by opravdu otevření pedagogických fakult být přední sensací naší demokracie.

věda a práce

Dr Jiří Alter

Atom v parlamentě

Zatím, co zástupcové Spojených národů předou pře o přednosti různých vyhlídek atomické otázky, aby bylo docíleno mezinárodní dohody o zákazu zneužívání nové přírodní energie, dva státy dospěly k uzákonění její výroby uvnitř státních hranic: Spojené státy a Velká Británie. Jsou to dvě země, u nichž je tento postup úplně přirozený na základě jejich politické soustavy. Ve válce byly výzkum i výroba vojenskou činností a tudíž pod dozorem vlády, ale v míru odpadá vis major, a chtějí-li vlády podržeti svůj dohled nad atomickou energií, musí jej podrobiti parlamentní diskusi. Běží totiž o zestátnění určité činnosti v době míru, a to je v obou státech nemalý problém. Především ovšem ve Spojených státech. To je také příčinou, proč oba zákony předložené parlamentům, ačkoli v podstatě podobné, přece se liší ve významných podrobnostech.

Oba zákony se shodují ve všeobecných důvodech: Vliv atomické energie na hospodářskou a politickou soustavu dnešní společnosti nemůže být odhadnut a lze čekat rozsáhlé změny v životospřávě. Mimo to je znám její zhoubný účinek na válečném poli. Je tedy nutno, aby její vývoj byl podřízen vládě. Bude kromě toho třeba ohromného nákladu, a nebezpečí hrozící při pokusech z neznámých ještě pramenů vyžaduje důsledné kontroly. Oba zákony jsou při tom myšleny jako přípravy k mezinárodním ujednáním, jež budou vyžadovat plně podpory všech vlád.

Bylo třeba velké důmyslnosti vyvážit státní kontrolu s požadavkem badatelů po pokud možná největší svobodě ve vědeckém styku, se soukromým podnikáním a s normálním životem občana. Americký zákon, jenž byl podepsán 1. srpna prezidentem Trumanem, nedospěl k těmto koncům naráz. Již v říjnu minulého roku byl podán návrh, jež jistá skupina parlamentárních se snažila probíchat kongresem. Návrh tento nebyl ničím než pokusem, aby armáda mohla pokračovat za míru ve stejné činnosti jako za války, to jest mít naprosto volnou ruku ve výrobě i v dohledu nad výzkumem atomické energie. Tento pokus ztroskotal následkem neochoty senátorů přiznat armádě výsostnost nad civilní správou. Důkladné, několikaměsíční porady za přítomnosti badatelů zplodily konečně návrh, jenž byl přijat. Anglický zákon byl předložen parlamentu začátkem května a byl před několika dny přijat.

Oba zákony se shodují i v prostředcích, jichž má být používáno k dosažení oněch cílů. Vláda má být pověřena výzkumem a výrobou atomické energie, má být majetníkem atomických hmot (při čemž se britské vyjmenování liší od amerického), má dozírat na soukromý výzkum a má dohlížet na výměnu informací vědeckých a technických.

Amerika zestátní je

V obou případech je vedení v rukou vlády, ale ve faktickém provedení se zobrazuje rozdílné politické pozadí obou států. V britském zákoně je moc předána ministru zásobování, v americkém komisi, jmenované prezidentem po návrhu senátu. Velká Británie je na cestě socialisační a neostýchá se tedy vzít řízení tohoto nového průmyslového úseku plně do rukou vlády. Proti způsobu provedení této úpravy byly však svazem atomických badatelů vysloveny námitky, že zákon nemůže zaručit účinné vedení administrativy, když není myšleno na poradní sbor, složený z nejlepších odborníků, který by ministři byl k dispozici a jehož by byl nucen vyslechnout. Podle amerického zákona je složení komise závislé na parlamentu. Komise je podporována dvěma sbory: poradním, tedy vědeckým, a vojenským, jenž má právo projednat s komisí veškeré záležitosti atomické energie, jež jsou v jakékoli souvislosti s vojenským použitím. Přesto se i v Americe naléhá na to, aby komise byla stále podřízena kritice mimovládních vědeckých skupin.

Co se týče atomických hmot, oba státy si vyhrazují právo dolování nebo dozoru na dobývání uranu a thoria, jakož i výroby štěpných prvků U-235 a plutonia a nového prvku neptunia. Oba zákony však připouštějí možnost uvolnit hmoty pro účely učebné a výzkumné, dokonce i obchodní, ne však, jak to vyjadřuje americký zákon, »jestliže by byl dosažen výkon, umožňující výrobci během nedlouhé doby produkci dostatečného množství štěpné hmoty k sestrojení atomické pumy nebo jiné atomické zbraně«. V americkém zákoně je komisi dokonce přikázáno, aby rozdělila dostatečné množství štěpné hmoty pro povolené účely samostatného a nezávislého výzkumu a vývoje. Komise je oprávněna obstarati v cizině jakoukoli štěpnou hmotu nebo zajistiti práva její výroby. Na druhé straně však je prezident vázán určit alespoň jednou za rok množství štěpného materiálu, jež bude vyrobeno ve Spojených státech. Tim je tento průmyslový úsek postaven pod kontrolu zástupců národa. Americký zákon je i jinak podrobnější než anglický. Zabývá se také vojenským používáním a vyhrazuje komisi vylučné právo výroby atomických zbraní nebo jejich částí, a to jen s povolením a na přímý pokyn prezidenta, jenž určuje alespoň jednou za rok množství výroby. Je bezpodmínečně zakázáno zkoumati mimo laboratoře komise atomickou energii jako vojenskou zbraň. Podle obou zákonů je vláda pomocí svých činitelů vlastníkem veškeré štěpné hmoty, všech atomických zbraní, všech výroben, výrobních postupů i prostředků, všech informací a patentů, každé smlouvy a každého objevení.

Informace na indexu

Jsou to dalekosáhlé majetkové podstaty, jichž se zmocňují vlády, ale šíří svoji moc ještě dále osvojením si práva dozoru nad šířením vědeckých a technických informací. Znění paragrafů je tak komplikované v této věci, že se komentáře v obou zemích pozastavují nad nemožností správného výkladu. Tak praví americká námitka, že každý pokus podpory vědy pomocí výměny nevojenské, ale průmyslové informace bude trestný, jestliže komise nebude definovati přesně mínění paragrafů. Je i myslitelné, že výměna lékařských informací bude trestná, nebude-li vše objasněno. Britský koment podotýká, že badatelé v akademických a průmyslových laboratořích větším dílem nebudou vědět, zdali smějí uveřejnit výsledky svých prací, protože si nebudou jisti o mínění a rozsahu opatření vyjádřených v zákoně. Otázka ta je ožehavá, přihlížíme-li k trestům, jež čekají provinilce. Ve Velké Británii může být obžalovaný potrestán za menší provinění žalářem do 6 měsíců, za těžké do 5 let; ale ve Spojených státech se pohybuje takové tresty mezi 2 lety žaláře a trestem smrti, když obžalovaný se provinil s úmyslem poškodit Spojené státy. Záleží tedy pro americké učence velice na uznání komise, v jakém rozsahu zamýšlí uvolnit uveřejňování vý-

dopisy

Není možno mlčet...

Bratru Františku Loubalovi!

sledků. Zákon obsahuje řadu kompromisů, které dávají komisi dosť velkou možnost rozhodnouti tak či onak. Komentáře však zdůrazňují ohromnou moc, která byla koncedována vládě a podotýkají, že tento zákon je prvním odrazem požadavků, jež domácí zákonodárství bude vznášet v atomickém a rozděleném světě. Anglické komentáře poukazují na to, že žádný zákon, vyjma úplné censure, nebude s to zamezit informace, z nichž by další úsudky a výsledky nemohly být vyvozeny. Přesto zabraňuje dotyčný paragraf volné diskusi spolupracovníků v oborech hraničících s atomickou energií, jež zahrnují velkou část fyziky, chemie a technologie. Cena se zdá být příliš velká ve prospěch zatajování malé části budoucích fyzikálních objevů, jež vojáci chtějí zamlčet.

Tážeme se nyní, co tyto zákony budou stát. Zajisté, že nebudou tak drahé jako základy, na nichž jsou vybudovány. Byla to válečná práce a nikdo se za války o cenu nestaral, jen když výrobek byl dodán. Ale po válce jsme se dověděli, že ty dvě pumy, jež ukončily válku, stály dvě miliardy dolarů, čili sto miliard našich korun. Ty dvě pumy a přirozeně celá přípravná vědecká a technická práce. Na tomto základě (vyjímajíc několik znalostí, jež Američané zatajují i Angličanům) věnuje britská vláda 30 milionů liber šterlinků, tedy asi jeden a půl našich miliard, na další vývoj atomického badání, ale ministr podotýkal v parlamentě, že pochybuje, zdali tato suma vystačí. Poukazoval na to, že Spojené státy vynaložily již 200 milionů liber, z čehož arci bezpochyby díl patří na pumy. K tomu připojil předseda vlády Attlee, že navržený obnos je pouze pro současné potřeby a že mnohem více bude vynaloženo později.

Debata nevyunikala žádnými zvláštními postřehy, až na dotaz poslance, zdali nebude nepřátelům na příklad možno používat v odpověď na atomickou pumu lehčeji vyrobitelného radioaktivního prachu, jenž by lehce mohl být rozptýlen nad zeměmi.

Ke konci debaty odpovídal ministr zásobování, že dozor nad informací byl zamýšlen především, aby se předešlo vyobrazení podrobností výbav výrobních továren, že se však nehodlají zatajovat základní vědecké poznatky. Ministr zamýšlí naopak poradit se s badateli o vydání nařízení, jež by správně definovalo všechny předměty, o něž běží při restrikci vědeckých styků. Co se týče doby, kdy bude možno počítati s praktickými výsledky používání nové energie pro mírové účely, je prý poněkud brzo o tom hovořit, jak mu praví odborníci. Ale není vyloučeno, že později nebude ani třeba štěpení jádra k dosažení atomické energie, a že se naleznou jednodušší prostředky. Již dnes můžeme vyrábět pomocí atomické energie nové radioaktivní hmoty ve značných množstvích a otevřítí jimí nová pole průzkumu a použití v lékařství, biologii a mnohých průmyslových odbořech, kde ony radioaktivní atomy mohou sledovati chemické reakce a jiné postupy.

Zapřažení energie do mírové energetické výroby závisí na úspěšném rozřešení několika technických problémů, jejichž hlavní je výroba teploty dosti vysoké, aby mohla být přímo používána k výrobě elektřiny. Američtí odborníci odhadují, že bude brzo možno vyrábět elektřinu z atomické energie za cenu, která nebude vyšší než při použití uhlí nebo oleje.

Podobné zákony projdou brzo také parlamenty britských dominií. Jak dalece přispějí k rozluštění mezinárodních problémů spojených s atomickou energií, není jasno, ale že se Spojené státy nechtějí lehce vzdáti své výhody, vyplývá ze zákona samotného: články o censure informací stanoví, že »pokud kongres neoznámí společnou resoluci skutečně a vymahatelně mezinárodní zajištění proti používání atomické energie k ničícím účelům, je zakázána výměna s ostatními státy informací o používání atomické energie pro průmyslové účely«.

Obrací se nám žaludek a kypí nám žluč všem, nejen Tobě bratře Loubale. Poukazuješ na případ dr. Pospíšila a chceš vystoupit ze Svazu osvobozených politických vězňů, když Svaz v tomto a jiných případech nezaujme různé stanovisko. Jsem tak trochu spoluodpověden jako předseda správní komise Svazu a člen jeho předsednictva. Snažili jsme se takové a podobné případy řešit neveřejně, chráníce zájem Svazu i jeho členstva před zraky těch, kteří nikdy nepochopí, poněvadž nikdy neproživali. Ve Svazu je jednotný názor jak u bratrů komunistických, tak i ostatních, že o svých věcech máme rozhodovat sami bez těch, kteří se vyhřívali na protektorátním sluníčku, i bez těch, kteří v okupaci na našem území nežili a nemají práva nás posuzovat, natož soudit. Dovolíš mi také, abych Ti jako nekomunista řekl, že právě v předsednictvu Svazu sedí dobří a charakterní komunisté, kteří často poukazují na různé nezdramé zjevy v našem veřejném životě, a nechrání ani toho, kdo by se třeba skrýval za komunistickou legitimaci.

Píšeš, bratře Loubale, že případ dr. Pospíšila a menší případy ostatních nejsou pravidlem. Vskutku nejsou pravidlem, ale věř mi, že jsou větší a skutečně závažnější případy než případ Pospíšilův, případy mnohem tragičtější, kde nebyla obecnost v soudní sni dána příležitost při rozsudku propuknout v osvobozující polesek, protože šlo o rozsudek odsuzující.

Svazu osvobozených politických vězňů měly by být tyto případy skutečně důvodem k ráznému zastání se všech těch, kdož trpěli za okupace a jsou proháňeni ulicí, mnozí zcela nespravedlivě. Případ dr. inž. Němce, který se nemůže dostat zpět na své místo, není také ojedinělý. Představitelům Svazu je velmi dobře známo, že na exponovaných místech často sedí lidé, kteří operativně protektorátně sloužili, 6. května 1945 vyřizovali revoluci ze svého bytu telefonicky, pozorující z okna, kdy se rozptýlil poslední obláčky dýmu po střelném prachu a pak chutě opustili tuto pohodlnou barikádu, aby zasedli teplá místečka, třeba i ta, ze kterých naši bratři byli gestapem vyhozeni.

Používám případu dr. Pospíšila, abych Tobě, bratře Loubale, a celé veřejnosti řekl, že nejen Pospíšil a ostatní jedinci, ale i celé skupiny bratří a sester, kteří za okupace riskovali a něco prodělali, jsou šikanováni a život je jim často k zoufalství ztrpčován. Nejde tu arci o případy tak vážné, ale přece jenom pozoruhodné, když víme, že inspirátoři těchto šikan »chodili do přípravných kursů«, kde přednášel panové Streicher a Rosenberg.

Představuji se nám skutečně noví lidé v naší veřejné správě, soudnictví i v soukromých podnikcích, a na některé z nich si musí naše demokracie posvětit silnými reflektory, aby odhalila jejich pravou tvář, poněvadž zatím nám ukazují jenom tu levou, která je přikryta narychlo opatřeným socialistickým náterem. Vskak je, bratře Loubale, také znáš, skrývají se ve všech těch našich socialistických stranách. Slibme si my všichni, kteří jsme dali kus svého života za socialistickou myšlenku, že neustaneme, dokud je neodhalíme. Píšáš se, bratře Loubale, dokázal-li by něco podobného poctivý úředník československého státního režimu, kteří poctivě, opravdu poctivě sloužili agrární mašinerii i v našem soudnictví a já se dovolávám svědectví našich bratří komunistů, kteří se již v první republice díky této poctivosti seznamovali s útulnými celami borskými a pankráckými. Možná, že dnes máme co dělat v naší veřejné správě a jinde právě s těmito »poctivými úředníky« nebo s jejich dobře vychovanými synky.

Nechci touto argumentací omlouvat Svaz osvobozených politických vězňů. Vysvětlil jsem, jak předsednictvo Svazu postupovalo v případech podobných případu dr. Pospíšila. Teď, když se tato otázka stala předmětem veřejné diskuse, zaujme jistě Svaz stanovisko velmi různé, nejen k soudním případům dr. Pospíšila a jemu podobných, ale i k jiným otázkám, týkajícím se správy našich veřejných věcí. Svaz se jistě také vypořádá energicky s případem ústeckého Stočese. Mnoho pitek nás ještě čeká, bratře Loubale, mnoho kordů polámeme ještě proti světenému šiku nehodných uchvatitelů trůnů, ale věř se mnou, že představitelé Svazu osvobozených politických vězňů budou bojovat bez rozdílu stranické legitimace po našem černo!

Jan Cernoch.

O prostějovském případě

Vážený pane,

ve svém článku v posledním čísle »Dnešek«, týkajícím se okolností, za jakých bylo vedeno vyšetřování proti panu JUDr. Pospíšilovi, zmínil jste se též o »podobném případě«, který se stal v Prostějově. Napsal jste, že člověk, který se choval za Protektorátu povážlivě, stal se tím, že vstoupil do komunistické strany, vyšetřujícím orgánem a za pomoci gestapáků proháňel české lidi, ať sám skončil ve vězení.

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Jaroslav Seifert

NA ROZLOUČENOU

Na tváři mě lechtá babí léto,
už je říjen, podzim pospíchá,
tu se ozval zvonek. Copak
je to?
Umíráček zvoní s Jindřicha.

Město chvátá, každý po
svém běží,
člověk mimoděk jen optá se:
A ten zvonek na Jindřichské
věží
zvoní smutně: To je za Basse!

Přešlapuji míčky před
Borovým,
Bass se na mne dívá zpod
brýlí,
když tu náhle hláskem
hovorovým
rozezní se zvonek s Vorštily.

Kolikrát jsem vídával, jak
spěchá
po nábreží pan Basg k domovu,
dnes mi náhle zazněl
u Vojtěcha
umíráček s věže poznovu.

Jak jsi těžký, smutku, smutná
bího,
když si člověk na vše
vzpomíná,
až se opět sejdem u Goldiho,
ukápně nám slza do vína.

Však ty chvíle bývávaly naše,
tak daleko všeho zármutku!
Teď se právě přidal u Tomáše
umíráček ještě ke smutku.

Vždyť ty chvíle byly plny
krásy,
když Bass rukou číši potěškal,
tělo bylo těžké, pane Basse,
ale duch, ten lehce vďaky
vládl.

V dobách zlých, když ztrácel
mnohý víru,
vy jste vďaky zpíval o Jaru,
bože, kdo vám jenom ladil
lyru,
plnou smíchu, plnou rozmaru?

Teď tu skládám veršik ku
veršiku,
jako vy jste skládali
v Rozhlásku,
slova teskná, ale plná díků,
za radost a za smích, za lásku,

žď jste nosil i v svém srdci
chorém,
když jste jako podlat náhle
klesl.
Zvedám sklenku, zahalenou
florem,
abych připil naposledy dnes.

Představte si to ticho, kdyby lidé říkali jen to, co vědí!
KAREL CAPEK

A už nikdy; pak se jenom tise
k hovoru vždy přidruží jen
hlas,
až zas někdy zacinkají číše:
Škoda, škoda, že tu není Bass!

V ledě mlze lež Malá Strana,
chodec jde a letmo poptá se:
Za koho dnes zvoní s Víta
hrana?
A zvon k tomu vážně: Za
Basse.

Za Basse, za pana Basse, za
Basse.

Přetlášeno z deníku Práce.

Trápení s přihlašovaním majetku. Vypíňovat přihlášku majetku je opravdu svízel. Jediná možnost, jak se skutečně vyhnout všem těm spletitostem, je dokonale jim rozumět. Nakladatelství »Svoboda« vydalo právě brožurku »Majetkové dávky fyzických osob«, která vám pomůže dokonale se vyznat ve všech otázkách a spletitostech přihlášování majetku, která vám pomůže vyplnit přihlášku, abyste tak úplně dostáli všem povinnostem, které vám republika v tomto směru ukládá. Brožura »Majetkové dávky fyzických osob« má 88 stran a stojí pouze 10 Kčs. Obstaňte si ji u svého knihkupce ještě dnes, dokud je k dostání.

Božena Mrštková

PO VILÉMOVÉ SMRTI

... Tatínek přistoupil ke stěně, v jejíž výši pod samým stropem visela lištva. Vzhledl a pozorně si prohlížel národopisné talíře za její malovanou ohradou i džbánky, jimiž byly ověšeny její dřevěné hřeby.

Dávno se na to nádobí takto nezadíval. Až jsem se podivila, jak pozorně prohlížel motivy namalované na vypuklinách džbánek, mezi nimiž visely dva starodávne čepáky. Svě dnešní neobvyklé pozornosti tatínek podrobil i malovanou truhlu a hledaje letopočet, zdvihl její víko. Bylo poměrně těžké a mělo železné, protáhlé, mírně ozdobné panty. Na jeho vnitřní straně bylo tužkou pěkně napsáno:

Franz Povolny, mistr stolarsky
Mohelno Nro 44 Roku 1868
»Ty panty — to je práce sta-

Augustin Heřman se Měna. Není druhého národa ve střední Evropě, který by byl tak přímo spjat s nejvlastnějšími počátky americké demokracie a civilizace, jako je tomu v případě našeho českého národa a jeho velké pobělohorské postavy, Augustina Heřmana. Čech Augustin Heřman byl hlavou první volené »zemské správy Nového Holandska, jak se jmenovala holandská kolonie, ležící při ústí řeky Hudsonu. Byl diplomatem této osady a gubernérůvi nejpřednější hlavou Nového Amsterodamu, který mnohem později vzrostl na dnešní Nový York. To už pak byl Heřman »pánem na České řece«, t. j. marylandským lordem, autorem skvělé mapy Virginie a Marylandu, majitelem ohromného panství, které byl nazval »Novou Čechií« — Nova Bohemia — vynikajícím činitelem osady Marylandu a při tom všem stále věrným Čechem, který i hlavní řeku svého Českého panství nazval Českou řekou (marylandská Bohemia River se tak jmenuje podnes), který i pozemky, věnované svým třem dcerám, pojmenoval »Tři české sestry«, který po sobě zanechal i jiná česká pojmenování a jenž vždy se podpisoval jako »Augustin Heřman, Čech«.

O Augustinu Heřmanovi byla po tři století jen pouhá biografická tříšť. Zasluhu o první soustavnou a moderní biografii

Heřmanovu má náš americký publicista Tomáš Čapek, který také první ventiluje otázku, nepochází-li Augustin Heřman vlastně ze Měna u Mělníka Úkolu, vytvořil co nejdříve nejúplnější obraz o této vynikající naší národní postavě Ameriky sedmnáctého století podjal se Jaroslav Koudelka, jenž právě vydává u pražských nakladatelů Jaroslava Salivara dosud největší dílo světové úrovně o Augustinovi Heřmanovi, nazvané »Pán na České řece«. Je to čtyřdílný životopisný román, vyčerpávající prozaičkou formou vše, co Augustinu Heřmanovi je objektivně známo, a vylučující současně nesprávnosti a nepřesnosti, které i u nás se o Augustinu Heřmanovi stále udušují. Autor připravil pro tisk kritickou studii o Heřmanovi, která vyjde později. I v ní přijímá naše české Měno za vlastní rodilost Heřmanovo. Jsou tu definitivně odbyty dávné trvalé pokusy Němců, prohlásit Augustina Heřmana za Němce.

Naši literatuře a kultuře již jenom prospěje, budeme-li Heřmanův zjev co možná úplně zhodnocen. Vždyť vskutku cosi epochálního v skutečnosti, že jsme poskytli americké demokracii velkého státníka v jejich samých počátcích. A — jak »Pán na České řece« ukáže — těch českých poctivých průkopníků bylo již Heřmanově době v amerických osadách více. Román o Augustinu Heřmanovi je ilustrován

rosvětská. Tak tenkrát dělávali. Všecko ručně a za pár krejcarů. Stařeček taky tak robil.«

Tim stařečkem mínil svého otce, zámečnického mistra v Dambořicích.

Přišla-li mému tatínkovi vzpomínka na Dambořice, vždycky jsem chtěla, aby mi něco o nich vypravoval. Skrze jeho vypravování jsem se o stařečkoví dověděla, že byl evangelický věry a rád uvažoval o věcech svého vyznání po způsobu písmáků. Svě náhledy s oblibou vyjadřoval slovy z bible, kterou mívale neustále po ruce a bral z ní rady v životních nesmích. Za vesnicí na stráni měl vinohrad. Tam trávil své volné chvíle a opatroval révo-ové sazenice. Z jejich úrody primitivním způsobem lisoval víno. Nacpal hrozny do plátěného sáčku, který vložil do nádoby mezi dvě okrouhlá prkénka, jejichž středem byl provlečen železný šroub. Jak šroub uta-

hoval, horní prkénko klesalo níž a níž, hroznové bobule po jeho tlakem byly v sáčku zvo na drceny a šťáva z nich vytékala. Tato šťáva, zvaná »bucák«, byla velmi sladká, a brzy pozbyla své lahodné slastnosti a po nějaké době se soudku změnila na víno. To v no s kouskem černého chleba znamenalo pro stařečka každodenní večeři. Víno a chléb byl proň dary přírody, jež měl v veliké úctě. Mého tatínka do ně naučil svému řemeslu a ce tu se sebou mu naznačil jednu větu: »Válí posiluj, ostání poroste samo.« Mínil přetáti po sobě živnost. A tatínek po ní netoužil. Rád zhotovoval strojové součástky, a nade vše ho vábila živá činnost velikých strojů. Stařeček liboval, že nebude mít v svém s noví nástupce a smířil se s touto skutečností teprve, když jeho syn stal strojmístrem okrovaru.

